

ՄԱՍԻՍ

Շ Ա Ւ Ա Ր Ա Ր Ե Ր Թ

Ազգային, Գրական, Քաղաքական, Գիտական,

54^ր ՏԱՐԻ, Ե. ՇՐՋԱՆ

ՔԻԻ 23

5 ՅՈՒՆԻՍ 1904

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հայ Մեկեմաք (Երկրորդ եւ վերջին յօդուած) ՄԷՐՍԷՏԷՍ.—Թարգմանութեան մը տուրքը.
ՏԻԳՐԱՆ ԵՒ ՔԷՆՃԵԱՆ.—Օրագրողը (Ոսանաւոր—Ֆանքեզի) ՆԷՄՕ. քարգմ. ՏՕՄԻՆՕ.—
Աղջկան մը օրագիրէն քաղուած. ՄԱՌԻ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ.—Օրուան կեանքէն. «Ողջ—
մեռեալները». ՄԵՆԱՍԷՐ.—Նորերու բաժինը (Երկու բանաստեղծութիւն):—Խմբագրական
Նօթեր:—Զանազանք:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍԻՍ Շաբաթաբերի տարեկան բաժանորդագրին է Կ. Պոլսոյ համար քառասուն դր.
եւ գաւառներուն համար յիսուս դր., կանխիկ վճարելի: Արտասահման 12 Ֆրանք կամ
5 ռուպլի: Թղթատարական ծախքը Խմբագրութեան մօտ է: Վեցամսեայ բաժանորդագրու
րին չընդունուիր: Բաժանորդագրութիւնները կը սկսին ամէն ամսոյ մէկին: ՄԱՍԻՍ
հրապարակ կ'ելլէ ամէն շաբաթ առտու: Այն բաժանորդները որոնք պակաս քերք ստացած
են, պէտք է իսկոյն իմացնեն Խմբագրութեան: Ժամանակ անցնելէ վերջ՝ այս տեսակ անար-
կութիւնները նկատողութեան չեն առնուիր:

Զի հրատարակուած ձեռագիրները եւ չեն դարձուիր:

ՄԱՍԻՍԻ մէջ կ'ընդունուին նաեւ ծանուցումներ, դիւրամասշտիկ պայ-
մաններով:

Զեռիքէ կը ծԱԽՈՒԻ ՀԱՏԸ ՔԱՌՍՈՒՆ ՓԱՐԱՅԻ

Հասցէ

در علیاده غلطه دم (ماسيس) غزنه سی اداره سی

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՍԻՍԻ

Կ. Պոլիս, Ալապքիա

Rédaction de la Revue MASSIS

Galata, Constantinople

LA CONFIANCE

ԼԱ ՔՕՆՖԻԱՆՍ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԶՐԳԵՂԻ ԴԷՍ

Ապահովագրական այս ընկերութիւնը, որ հաստատուած է ու կը գործէ Ֆրանս. կառավարութեան ֆոնդայիմ ներքեւ, երաշխաւորեալ դրամագլուխ ունի՝ հրդեհի ճիւղին համար 56,000,000 ֆր:

ԼԱ ՔՕՆՖԻԱՆՍ մէկն է եւրոպայի ամէնէն պատուաւոր եւ ամէնէն վստահելի ապահովագրական մեծ ընկերութիւններէն, եւ ուր որ մասնաճիւղ հաստատուած է՝ միշտ գոյ ձգած է իր բոլոր յաճախորդները, իր կատարեալ ուղղամտութեամբ եւ կանոնաւոր գործառնութիւններով:

Այս վաղեմի ընկերութիւնը մեծ վարկ կը վայելէ ամէն կողմ. եւ իր գործառնութեանց ու վստահելիութեան վրայ դադափար մը տալու համար թուենք մէկ քանին այն հանրածանօթ հաստատութիւններէն, որոնք ապահովագրուած են ԼԱ ՔՕՆՖԻԱՆՍի:

Ֆրանսայի նահանգներու եւ գաւառներու կարգ մը պաշտօնատուներէն զատ, Բարիսգի՝ Օբէրա, Վօտվիլ, Նուվօթէ, Ամպիկիւ, Ֆօլի-Տրամաթիք եւայլն թատրոնները, նաեւ Պօռտոյի, Թուլուզի, Լիոնի, Մարսիլիայի, Նանդի, Նիսի, Ալճէրիոյ, Բուէնի, եւ ուրիշ տեղերու մեծ թատրոնները:

Պօն Մարշէն, Լուվրի վաճառատուները, Բիկմալիոնը, Բրէնթանի, Պէլ-Ժառտինիէրի, Օթէլ տը Լիլի եւ Սամարիթէնի մեծ վաճառանոցները:

Թրանսպորտային ծախսերու, Նաւարկութեան, Մովային Փոխադրութեանց, Ֆրանսական Թրամուէյներու, խնայողական երկաթուղիի ընկերութիւնները:

Ընկերութեան դրամատունն է Ֆրէտի Լիօնէն:

Սոյն ընկերութեան Պօլսոյ կողմի գործակալութիւնը ստանձնած է մեր հրապարակին վրայ իր պատուաւորութեամբ ծախօթ

ԴԱՌՆԻԿ ԱՃԱՌԵԱՆ

Որուն պէտք է զիմե հրդեհի վերաբերեալ ապահովագրութեանց կամ տեղեկութեանց համար, Դ. Աճառեան կը վարէ նոյնպէս Compagnie d'Assurances Maritimes ծովային ապահովագր. ընկերութեան Պօլսոյ կողմի գործակալութիւնը:

Հասցէ — Պօլսո. Մահմուտ փառա, Պէտլիք Երւաղ խան, Թիւ 14, Լա Գօնֆրանս ապահովագր. ընկ. Դրասենեակը:

Դառնիկ Աճառեան կը վարէ նաեւ, իր տնտեսական սեփականութիւնը եղող անբիւր վաճառատուն մը, Շուկայ Սահաֆար, Թիւ 46, ուր գաւառներէն առուծախի յանձնաւորութիւններ կ'ընդունուին:

Ի Ի Ն Ի Օ Ն

ՀՐԴԵՀԻ ԵՒ ԿԵՆԱՅ ԱՊԱՀՈՎՈՒՐԱԿԱՆ ԸՆԿ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ Ի ԲԱՐԻՉ 1828-1829

ՀՐԴԵՀԻ ՃԻՒՂ

Մինչև 1902ի վերջը հատուցեալ վնասք	274,000,000	Ֆր.
1902ին գանձուած ապահովագրին	24,000,000	»
Դրամագլուխ երաշխաւորեալ	119,000,000	»
Ապահովագրեալ գրամագլուխ	21,500,000,000	»

ԿԵՆԱՅ ՃԻՒՂ

Մինչև 1902ի վերջը հատուցեալ վնասք	129,000,000	Ֆր.
Ընթացիկ ապահովագրութիւնք	272,000,000	»
Դրամագլուխ եւ պահեստք	158,000,000	»
1092ին գանձուած ապահովագրին	12,000,000	»

որ ընթացիկ ապահովագրութեանց գումարին հետ կը համեմատի 60% — ինչ որ «Իւնիոն» ապահովագրելոց կ'ընծայեն հսկայ երաշխաւորութիւն մը ՈՐՈՒՆ ՆՄԱՆԸ ԿԱՐԵԼԻ ԶԷ ԳՏՆԵԼ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ ԳՈՐԾՈՂ ՈՒՐԻՇ ՈՐ ԵՒ Է ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՔՈՎ:

Արեւելքի համար մասնաւոր սակացոյց՝ գեղջեալ գիներով: Նպաստաւոր պայմաններ անհամեմատ կերպով աւելի գերադանց քան ուրիշ որ եւ է ընկերութեան պայմանները: Շահարածիներու տարուէ տարի անմիջական վճարում, որով Իւնիոնի ապահովագրողը ԶԵՐԾ են այն վնասներէն եւ յուսախաբուրթիւններէն, որոնց կ'ենթարկուին միշտ այն անձինք, որ շահարածիներու բարդման (accumulation des bénéfices) ՅՈՒՐԻ Եւ ՎԵԱՄԱԿԱՐ դրութեամբ գործող ընկերութեանց կ'ապահովագրուին:

Ընկերութեան դրամասունքն է ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՊԱՆՔԱՆ

Թուրքիոյ եւ Արեւելքի ՏԵՐԵՆՈՒՍԻՆ

Պոլիս, Սուլթան Համամ, Բասաժ Քաթրինը Օղլու

Մասնաճիւղ՝ Ղալաթիա, Ինայէթ Խան: Գործակալութիւնք Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքաց մէջ

ՅՈՎԱԷՓ ՊԱԼՊԱԼԵԱՆ

(ՄԵԴՐՈՒՆԻ)

ԱՏԱՄՆԱՌՈՅԻ

Մուգաֆէրիէ Հիւանդանոցին եւ

Պարակկան Դեպքանտան

Բերա, Մեծ Փաղոց, Թագսիմ, թիւ 61

Զրահեան աբառքման

Պալպալեան ամէն օր ակոյայի ամէն տեղակ հիւանդութիւններով տառապողներ, կ'ընդունի. իսկ Ուրբաթ, Կիրակի եւ Երեքշաբթի մինչև ժամը 5: Գիշերուան օր եւ է ժամուն կարելի է դիմել: Պալպալեան կ'երաշխաւորէ իր լեցուցած ու չինած ակոյաները: Ցորեկները ակոյայ քաշել տալու համար որոշ վարձք մը չկայ. քաշել տուողին կամքէն կ'ախեալ է:

Աղփայտեալ ձրի

ԱՊԱՌԻԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ

ՀԵՐՃԱՅԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԳԻՆ

Եթէ կ'ուզէք ամէն տեղակ գոհարեղէններ ունենալ, աժան ու ճաշակաւոր, թէ՛ արեւելեան եւ թէ՛ եւրոպական ճաշակով պատրաստուած, ժամացոյցներ, արծաթեայ գաւազաններ եւ այլն, դիմեցէ՛ք Պոլիս, Ոսկերչաց Շուկան, Մեծ-փողոց թիւ 13:

Հարիւրին 20 կանխիկ, մնացեալին համար 100ին 5 չարաթական վճարում: Կանխիկ գնողին համար հարիւրին 5 զեղչ: Գործածուած գոհարեղէնները եթէ փաստուած չեն՝ 100ին 10 զեղչով եւ կ'առնուին. իսկ ապառիկ գողնողներէն՝ 100ին 15 զեղչով:

ՀԱՋԱՐԱՆՈՐ ՏՄԻՆԵՐ

Աս նոր գիւտի Օրուան հետ համեմատելով խիստ քիչ կարեւորութիւն մը ունին: Խոզապանն (սըրաճա) և արեան տկարութիւն և միւս արեան քէշութեան հետեւանքները, որոնք մաքմալ տկարութեան նշաններն են, այս պիտի աղէտները դարմանող Բժշկող դեղ մը կրնայ միայն ամենա-կարեւոր և ամենաանքնիւ ըստ մը համարուի: Ահաւասիկ հիմայ աշխարհիս մէջ կայ դեղ մը բոլոր այն տխուրութիւններու դէմ:

SCOTT'S EMULSION

որ Առեգական միջնորդի մէջ գտնուած փոշիները չորցնելուն պէս, նոյն հիւանդութիւնները կը բժշկէ:

ԸՍԳՕԹԻ ԲԵՂԱԳՐՈՒԹԻՈՒՆ

նաև մարդկային մարմինը շրջապատած բոլոր փառերը հեռու կը վընտէ:

ԸՍԳՕԹԻ ԲԵՂԱԳՐՈՒԹԻՈՒՆ

Արեան տկարութիւն ունցող աղջկանքը կը փրկէ:

Բոլոր տեղերէն եւ բոլոր լեզուներէն:

Հիշերու վրայ ասոր ուշա-դրութիւն ընել պէտք է:

23

ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Գորգի մաքրութեան եւ նորոգութեան

(Դրասենեակ՝ Մահմաւա-փաշա, Թարազճը-լար, Մեծ Նոր Խաչի կից, Թ. 37)

Այս հանրածանօթ գործարանին մէջ կը մաքրուին աղառատած եւ փշոտ թէ՛ մետաքսէ եւ թէ՛ բուրդէ ամէն տեսակ ընտիր գորգեր, քիմիական դեղորէից միջոցաւ, առանց ո՛ր եւ է որոտ կամ հետք ձգելու: Բոլոր հակառակը, բուրդովին նոր երեւոյթ մը կ'առնեն այս գործարանին մէջ մաքրուած գորգերը:

Ունի նաեւ առաւելութիւն մը նոր գորգերու վրայ, այն է թէ՛ այս գործարանին մէջ մաքրուած գորգերը գերծ կը մնան ցեցերու (կիւլէ) կեր ըլլալէ:

Կը նորոգուին նաեւ օրեւէ կերպով մշառուած գորգեր:

Սոյն գործարանը կը ստանձնէ նաեւ պարաստել նոր գորգեր, ինչ մեծութեամբ ու ճաշակով օր ուզուի:

Յանձնարարութիւնք պէտք է ուղարկն դրասենեակը:

Դիւրամտացիի պայմաններ:

ՏՈՔԹ. ՔԻՐԻԱԲՈՒ

Dr. Kiriakou Bander mali

Զիդերու, լեառդի եւ սամսոֆի հիւանդութեանց մասնագէտ

Բարիդի հիւանդանոցներուն մէջ գործնական փորձեր կատարելով վերագրեալ հիւանդութեանց համար մասնագիտութիւն ձեռք բերած է: Իրեն գիմաղները կը դարձան ամէն օր ժամ 7էն 10 Բերա Աղա Համամ հիւանդանոցի հիւպատոսարանին դէմ, թիւ 5 տունը, իսկ առատները մինչեւ կէսօր Պօլիս կամուրջին գլուխը Բոսթաքի Արսէնաքի թիւ 71 դեղարանը: Ինչ տպելի մէջ կը դարձան ջղային տկարութիւններ, լուսնոտութիւն, անդամալուծութիւն, գլխուցաւ, օրտի բաթաւմ, անքնութիւն, փորոքի տեսնալ, յօդացաւ, օտամոքսի հիւանդութիւններ, դժուարամարսութիւն, արգանդի հիւանդութիւն եւ այլն: Դարմանման համար ներարկումով երկարականութիւն կը գործածէ: Երկարական դարմանի համար մասնաւոր սրահ մը կայ:

ՄԱՍԻՈՆ

54² ՏԱՐԻ, Ե. ՇՐՋԱՆ

ԹԻՒ 23

5 ՅՈՒՆԻՍ 1904

ՀԱՅ ՄԵԿԵՆԱՍԸ

(ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ 60ԴՈՒՍԵՐ)

Միակ ակնարկ մը ժԹ. դարու առաջին կիսուն վրայ, պիտի բաւէ մեզ համոզելու թէ նոյն ատեններու Պոլսահայ տարրին աչքի զարնող մարդիկը կարծուածին չափ զուրկ չէին ուսման ու գիտութեան ճաշակէ, եւ թէ շատ լաւ գիտէին նշանակութիւնը այն բարիքներուն՝ զորս ըրած են գիտութեան ու կրթութեան անունով:

1860—80ի առողջ ու բեղմնաւոր հունձքը՝ որ մեր աշխարհիկ գրականութեան պարծանքը կը մնայ դեռ, այդ յիսուն տարուան շրջանին մէջ սերմանուած հունտերուն արդիւնքն է միայն: Գրականութեան, հրատարակագրութեան, ճարտասանութեան ու գիտութեան այն գեղեցիկ ծաղկումը՝ որ 1850ին արդէն իսկ որոշ ձեւ մը առած էր, նախորդող կէս դարու շրջանին մէջ տարուած խնամքներու եւ աշխատութեանց պտուղն է պարզապէս: «Ուսման եւ գիտութեան ճաշակէ զուրկ» սերունդ մը չէ՝ որ պիտի կրնար այդ արգասաւորութեան պատճառ դառնալ: Ընդհակառակը, քանի՜ հունձքին գեղեցկութիւնը մտաբերենք, ու միւս կողմէ՝ ալ քանի՜ խորհինք մշակման գետնին անյարմարութեան վրայ, այնքան աւելի պիտի մղուինք հաստատելու թէ այդ մարդիկը էապէս գիտէին իրենց ըրածը: Եւ արդէն, ինչ որ եղած է այդ ատեններուն՝ կրթութեան ու գրականութեան անունով, ուրիշ ամէն բանէ աւելի լաւ կերպով մը մեզից յոյց կուտայ թէ այդ ազէտ դաւանուած սերունդը ի՞նչ էր իր իսկութեան մէջ:

Վարժարանի նպաստամատոյց մարմիններ

րու, չափահասներու կրթութիւն տուող ձեռնարկներու, աղքատախնամ ընկերութեանց, եւ մտաւոր ընդհանուր զարգացման նպաստող գործերու, ինչպէս նաեւ գաւառային վարժարաններու հաստատման ձգտող ծրագիրներու նախնական գայտքը ժԹ. դարուն առաջին կիսուն կը պատկանի: Տիւգեան Յովհաննէս Չէլէպի, որ իր ծախքով հրատարակել կուտար Վենետիկի Դիսակ Բիւզանդեան հանդէսը, 1812ին, Պոլսոյ մէջ կը հիմնէ հրատարակչական մարմին մը, որուն ծախքով մասնաւորաբար հրատարակուած է Վենետիկի «Եղանակ Բիւզանդեան» տարեգրութիւնը, ամբողջ հինգ տարի (1815—20): Բանի մը տարի վերջ, Իզմիր ալ կ'ունենայ իր հրատարակչականը, և հարկաւ այս երկուքին օրինակներուն վրայ է որ աւելի ետքերը՝ Վիեննայի Մխիթարեանց հովանաւորութեան տակ կազմուած է «Հայերէն բանասիրական և ուսումնական աժան գիրքեր տպագրող» մարմին մը:

Կրթութեան ըմբռնումը այն աստիճան արմատացած է, և այնքան մեծ հաւատք մը կը անուցուի անոր նկատմամբ, որ գրեթէ յաջորդաբար, Պոլսոյ նոյն իսկ ամէնէն հեռաւոր արուարձանները իրենց յատուկ վարժարանները կ'ունենան:

1816ին Պալաթ, 1825ին Թօփ Գաբու և Գարակէօմրիկ, 1828ին Գումգաբու, 1830ին Սամաթիա(*), Էյուպ և Կէտիկ փաշա,

(*) Ս. Սահակեան վարժարանը որ իրեն սեփական հանդէս մըն ալ կը հրատարակէ, «Բուրաստան Ս. Սահակեան»ը:

1836ին Պէյքօղ ու Սասգիւղ (Ներսէսեան վարժարանը՝ Ճէղայիրեան ամիրայի ջանքով), 1838ին՝ Սկիւտարի ճեմարանը (Սերվերեան Յովհաննէս և Պալեան Կարապետ ամիրաներու ջանքով), 1840ին Գարթալ, 1842 Գուրուչէմէ և Էյուպ, 1845ին Օրթագիւղ (Թարգմանչաց), 1846ին Սալմաթում-րուք, 1848ին Բերա (Նարեկեան), Պէօյիւք-տէրէ և Ալէմ Տաղի, 1849ին՝ Նաուլը գաբու, Ֆէրիգիւղ և Սամաթիա Եէնի Մահալլէ:

Մղում կը տրուի նաև իգական սեռի կրթութեան: Պէղճեանի բարերարութեանց շնորհիւ է նոյն ատեն՝ ԺԹ. դարուն այդ առաջին կէտը, Ազգը հիւանդանոցով մը օգտող (1832—33) այդ երջանկայիշատակ ամիրան բարիք կը սերմանէ բոլոր անցած տեղերը, և իգական սեռին կրթութեան գլխաւոր սատարող կը հանդիսանայ: 1820ին՝ Գումգաբուի մէջ աղջկանց արհեստանոց մը կը հաստատէ (Վառվառեան), և 1826ին ալ Բերայի մէջ ասեղնագործութեան վարժարան մը: Իր օրինակին վրայ՝ Ճանիկ ամիրա ալ 1830ին Բերայի Գունավուլա և Սքօրտէլա թաղերուն մէջ կը հիմնէ աղջկանց երկու նախակրթարաններ (Հոփսիմեան և Գայիանեան), ուրիշ չորս տարի վերջ, Պէղճեան՝ Գումգաբուի մէջ հաստատած Վառվառեան արհեստանոցին կը կցէ նաև աղջկանց վարժարան մը: Բանի՛ քրքրենք իր կեանքը, այնքան զիտակից բարերար մը ու մեկնեաւ մը պիտի հռչակենք զինքը, նկատի առնելով մանաւանդ այն մտերմութիւնը զոր շնորհած էր ժամանակին ամէնէն աչքի վարնող գրչի մարդոցմէ մէկուն, Փէշտիմալճեան Գրիգոր պատուելիի: Պէղճեան օգնած է «Հայկազեան Բառգիրք»ին տպագրութեան, և իր ծախքով հրատարակել տուած է Գէորգ պատուելիի «Պարսկահայ Բառգիրք»ը: Իր հիմնած ուսումնարանը՝ Մայր եկեղեցիին մօտ, բաւական կարեւոր դեր մը խաղացած է այդ ատեններուն: «1828—32» Գրիգոր Փէշտիմալճեան պատուելին կանոնաւորապէս հայերէն լեզու և ճարտասանութիւն ու տրամաբանութիւն դասախօսած է հոն, և իրեն աշակերտած են Գրիգոր Քէրէստէճեան (յետոյ

Գէորգ Պատրիարք և Կաթողիկոս), Սաչատուր Միսաքեան, Նիկողոս Զօրայեան, Թադէոս Հիւնքեարպէյէնտեան (ետքը Տէր Յովհաննէս), Յովսէփ Վարդանեան (ետքը Վարդան փաշա), Գրիգոր Աճէմեան (ետքը Բերայի աւագերեց), Յովհաննէս Տէր—Պօղոսեան, Գալուստ Տէր—Պօղոսեան, Լայն, որոնք օր մը ծանօթ հայագէտներ պիտի ըլլային:» (Ընդ. Օրացոյց Ազգ. Հիւանդանոցի, 1901):

Փէշտիմալճեանի այդ աշակերտները նոյն ատեն պիտի ըլլային նաև յաջորդ սերունդին ամէնէն աչքի զարնող մարդիկը, ինչպէս եղած են արդին Սկիւտարու նորահաստատ ճեմարանին աշակերտները՝ Ստեփան փաշա, Կարապետ Իւթիւճեան, Բարունակ Քրթիկեան, Յովսէփ Պէյրան, Սիմօն Միքայէլեան և ուրիշներ, որոնց կրթութեան հոգը ստանձնած էին Տէրոյեցի՝ իբր ուսումնապետ, Յակոբիկ Մանուէլեան՝ իբր Տնօրէն, Սաչատուր Միսաքեան և Սաչատուր Պարտիզպանեան: Դարձեալ ԺԹ. դարու առաջին կիսուն տըրուած կրթութեան պտուղներն են Օտեան, Ռուսիյեան, Սվաճեան, Սէրվիչէն, Գրիգոր Աղաթօն, Աբրահամ Սաքայեան, Միքայէլ Սօրասանճեան, Յովհաննէս Թիւյսիւզեան, Գրիգոր Մոզեան, Աբեղիկ Նէվրուզ, Լայն:

Այս հարեւանցի և թուուցիկ տեսութիւնը թոյլ չի տար ինծի աւելի մանրամասնութեամբ թուել ժամանակին կրթական և իմացական շարժումը: Այլապէս՝ կարելի էր տալաւին հոս յիշատակել ԺԹ. դարուն առաջին կիսուն մէջ Պոլսահայոց ունեցած տպարանները, մատենադարանները, մամուլը, ինչպէս նաև այլ և այլ հրատարակչական ձեռնարկներ, որոնք իրենց որոշ հետքը թողած են համայնքին զարգացման պատմութեան մէջ: Իմ նպատակս էր ցոյց տալ թէ այդ շրջանին մէջ, Պոլսահայոց նշանաւոր դէմքերը շատ հեռու էին «ուսման և գիտութեան ճաշակէ զուրկ» ըլլալէ: Եւ վերը յիշատակուած գործերը, որչա՛փ ալ հարեւանցիօրէն ներկայացուած, կրկին շատ իսկ են այդ կէտը ապացուցանելու համար: Ուսման և գիտութեան ճաշակէ զուրկ մարդիկ ո՛չ այդ գեղեցիկ ու

գիտակից Զանքերը կրնային ընել, ո՛չ այդ-
քան օգտակար հաստատութիւններով կրնային
օժտել համայնքը, ոչ ալ կը յաջողէին պատ-
րաստել այն առողջ, մտքով ու հոգիով
բարձր սերունդը որ 1860—80ի շրջաններուն
ծաղկած է, և որուն շատ բան կը պարտին
մեր գրականութիւնը, մեր բարքերը, մեր
դպրոցներն ու ազգ. հաստատութիւնները:

* *

Վերոյիշեալ վարժարանները, թանգա-
րանները, հրատարակչական ձեռնարկները,
եային, գլխաւորաբար անհատական նուիրա-
տութիւններով, անհատական աշխատու-
թեամբ առաջ եկած են: Ժամանակին ամի-
րաններէն շատեր գլուխ կանգնած են դասա-
կան դիրքերու հրատարակութեանց, և վե-
նետիկի Մխիթարեաններուն ու Պոլսոյ մէկ
քանի տպարաններու, մասնաւորաբար Օր-
թագիւղի Արապեան տպարանին կողմէ հրա-
պարակ հանուած ամէնէն մեծածախս գոր-
ծերը՝ մեկենասներու առատաձեռնութեանց
արդիւնքն են: Մեր գրաբար գրականութեան
գլուխ — գործոցներու հրատարակութեան
նպաստողներն ալ միշտ այդ ամիրանները եղած
են: Նոյն իսկ իրենցմէ մէկը, Թէրզեանց Աբ-
րահամ ամիրա, իր ծախքով տպարան մը
հաստատած է Պոլսոյ Հասան փաշա խանին
մէջ, և դիրքեր հրապարակ հանած՝ մի՛ միայն
ժողովուրդին ընթերցասիրութիւնը աւելցնե-
լու համար:

Այս ձեռնարկներու գլուխը գտնուող
պատուական մարդոցմէն ո՞րը արդեօք անոտի
փառասիրութիւններու գոհացման և կամ հա-
սարակ ցուցամոլութեան սիրոյն տրամադրած
է իր դրամն ու ժամանակը: Անոնցմէ ոչ ոք
կը նմանի այն «չտես հարուստի տգէտ ու-
նայնամտութիւններով փքացած» տիպարնե-
րուն զորս Արտաշէս Յարութիւնեան ներկա-
յացուցած էր, ոչ ալ «Բեժապատիւ Մու-
րացիականներ»ու ծիծաղելի հերոսին՝ Արիսողմ
աղային: Ընդհակառակը, Պէզճեաններու,
Սերվիեաններու, Պալեաններու և Տիւզեան-
ներու վրայ ձեւուած տիպարներ կ'երեւան
մեզի, անոնց հոգեւոր լեցուն, սրտով ու
ձգտումներով անոնց նմանող, և մաքուր

ըմբռնումի տէր մարդիկ՝ որոնք կը սատարեն
ամէն գեղեցիկ բանի, անթիւ բարեգործու-
թիւններ կը սիրեն իրենց շուրջը, կ'օգնեն
հարկւրաւոր թշուառներու, վիշտեր կը
սփոփեն, գրողներ կը քաջալերեն, կըթու-
թեան տարածման կը նպաստեն, մէկ խօս-
քով՝ համայնքին բարոյական ու մտաւորական
բարձրացման կ'աշխատին, և ոչինչ կը պա-
հանջեն փոխարէն:

Պայմանաւոր բարիք մը դանել այդ ա-
տեններուն՝ բացարձակապէս անկարելի է:
Եւեթէ այսօր, այդ մարդոցմէ մէկ քանին
անունը իբր նուիրատու կամ մեկենաս ար-
ձանագրուած կը գտնենք հանրային հաստա-
տութեան մը և գիրքերու ճակատը, կրկին
այդչափն ալ իրենց պահանջումով չէ եղած:
Նուիրառու հեղինակներ կամ հաստատու-
թիւններ՝ այդ արձանագրութիւններով իրենց
երախտագիտութեան պարտքը հատուցանել
կարծած են, ինչ որ ոչինչ ունի իր մէջ խո-
տելի, այսպանելի: Ապահովաբար երախտա-
գիտութեան պարտքի մը հատուցումը «գետ-
նաքարչութիւն» և «ստորնացում» չի նշա-
նակեր: Եւ յետոյ, այդ տեսակ արձանագրու-
թիւն մը վնաս մըն ալ չի բերեր խնդրոյ
առարկայ գիրքին և կամ հաստատութեան:
Եկեղեցին, դպրոցն ու գիրքը՝ իրենց ճակտին
վրայ բարերարի մը արձանագրութիւնը կրե-
լով ոչինչ կը կորսնցնեն իրենց նշանակու-
թեանէն: Եւ եթէ արժանի են տրուած նուէ-
րին, ան ատեն՝ այդ նուէրը գնահատութեան
մը արդիւնքը կը դառնայ, և անոր յիշատա-
կութիւնը ընող արձանագրութիւնն ալ պատ-
ուոյ վկայական մը:

Նոյն բանն է նաև աւելի նոր ատեններու
համար, այսինքն 1860—70ի շրջանին մէջ:
Մեկենասի նոյն մաքուր, իր ըրածին գիտակ-
ցութիւնը ունեցող, իր կատարած բարիքին
նշանակութիւնը ըմբռնող, տիպարն է որ ա-
մէնէն յաճախ կ'երեւայ, և շատ աննշան բա-
ցառութիւն մը միայն կը կաղմեն Արտաշէս
Յարութիւնեանի ներկայացուցած մեկենաս-
ները, «Վնասակար բոյսեր»ը: Բայց ի՞նչ կ'ելլէ
ատկէ, Ամէնէն լաւ խնամուած, ամէնէն շատ
հոգածութեամբ ու գուրգուրանքով պատ-

բաստումած ածուներու մէջ իսկ փնտաւար բոյսեր կրնան ծլիլ: Հովը կրնայ անշնորհք հունտ մը բերել ձգել այդ պուրակներուն մէջ: Մենք կրնանք այդ հունտէն բողբոջած փնտաւար բոյսը մէկ կողմ նետել, վտարել. ոչ ոք մեզի բան կ'ըսէ: Բայց եթէ մի' միայն այդ բոյսին գոյութեան պատճառաւ ածուներուն մէջ գտնուող բոլոր ծաղիկները հանենք և ետենք, ապահովաբար ծափահարութիւններ չէ' որ մեր ընթացքը կ'ողջունեն: Չմոռնանք նաև սա կէտը թէ բացառութիւն կաղմով այդ փնտաւար մեկենասներու մեծագոյն մասին գոյութեան պատճառն ալ նոյն ինքն ո'չ նուազ փնտաւար գրողներ եղած են: Տաան անգամ, քսան անգամ, հարիւր անգամ չեն վարանած հարուստին դուռը ափ առնելու, իրենց աւելի կամ նուազ ենթադրական տաղանդը գովաբանելու, իրենց երկասիրութիւնները ցոյց տալու: Խեղճ հարուստը, աւելի փորձանքէ մը ազատելու համար, ստիպուած է քսակին բերանը բանալ, առանց նոյն իսկ ներկայացուած գիրքին վրայ աչք մը նետելու, և ահա եղած է ակամայ մեկենաս, ու թերևս տրտմութեամբ իր անունը արձանագրուած տեսած է զարհուրելի ոչնչութիւններով լեցուն հատորիկներու ճակատը:

Ամէն սովորութիւն, ամէն նորութիւն իր թէ' լաւ և թէ' գէշ հետեւորդները կ'ունենայ: Մեկենասներու սովորութիւնն ալ անշուշտ չպիտի կրնար խուսափիլ այս կանոնէն: Յետոյ, այդ սովորութիւններէն օգտուողներն ալ մէկ խառնուածքի տէր չեն ըլլար. եթէ բարերարուող հեղինակներու մէջ գտնուեր են ճշմարտագէտ արժանի մարդիկ, գոյութիւն առեր են նաև իրարմէ աւելի կամ նուազ անպատիւ յեղուղակներ՝ որոնք գրքի մը հրատարակութեան անունով նպաստ ընդունելու սովորութեան մը և հասարակ շահագործութեան մը ու ո'չ նուազ հասարակ խաչագողութեան մը մէջ ոչ մէկ տարբերութիւն դնել ուզեր են:

Անշնորհք մեկենասը դատապարտելի և արկէ անտեղի չէ, բայց անոնցմէ առաջ, անոնցմէ աւելի, դատապարտելի մարդիկը

այս ինքնակոչ հեղինակներն են. մինչդեռ խեղճ մեկենասները՝ յաճախ աւելորդ տաղտուկներէ, գլխու ցաւերէ և անտանելի դիմումներէ աղատելու համար միայն վճարած են: Եթէ Պարոնեանի «Մեծապատիւ Մուրացկաններ»ն ալ իր ժամանակին գրական և ընկերական բարքերուն հարազատ պատկերը նկատենք, կրկին այս հետեւութեան պիտի յանգինք: Հոն ալ իբր դատապարտելի մարդիկ Մեծապատիւ Մուրացկանները ցոյց տրուած են, քան թէ խեղճ Աբիսողոմ աղան, որ բարերար ու մեկենաս կը հանդիսանայ առաջ ուղեւոր, մի' միայն գլխուն վրայ կախուած փորձանքներէն ազատելու համար:

* *

Այսպէս՝ կրնանք դատապարտել մեկենասը, և անոր հետ ալ նոյն ինքն բարերարուող հեղինակը՝ երբ խնդիրը ոչնչութեան մը շուրջը կը դառնայ. այսինքն այն տեսակ երկասիրութեան մը՝ որուն հրատարակութիւնը ոչ մէկ բարիք կրնայ առաջ բերել: Այսչափ միայն: Այս տեսակէտէն դուրս՝ ոչ մէկ պատճառ ունինք մեկենասը դատապարտելու, ոչ մէկ պատճառ ունինք ոտքի արհամարհոտ հարուածով մը մէկ կողմ նետելու գրականութեան անունով եղած նուէր մը կամ քաջալերութիւն մը, երբ կը տեսնենք որ այդ նուէրն ու քաջալերութիւնը արուեստի կամ գիտութեան ճշմարիտ պտուղ մը բողբոջեցնելու պիտի նպաստեն: Այսօր ո՞վ կրնայ դատապարտել Կիւմեան Յովհաննէս մը՝ Սամուէլ Սմայլսի անդուգական «Ինքնօգնութեան» հրատարակութեան նպաստած ըլլալուն համար: Ո՞վ կրնայ դատապարտել Տիւզեան Յովհաննէս Չէլէպին, Դիսակ Բիւզանդեանի հրատարակութեան ծախքերը հոգացած ըլլալուն համար: Միեւնոյն կերպով ոչ ոք կրնայ դատապարտել «Ինքնօգնութեան» թարգմանիչը՝ Էթմէքեան Սահակ Էֆէնտին, ինչպէս նաև Վենետիկի Միթրարեանները՝ այդ երկու մեկենասներուն օգնութիւնը մերժած չըլլալուն համար:

Արտաչէս Յարութիւնեանի համար սակայն, մեկենասին չափ դատապարտելի է նաև նպաստընկալ հեղինակը. — «Ինչպէս ընդու-

նիլ որ, կը գրէ, իր անհատականութեան մէջ ամբողջ, և իր գիտակցութեան մէջ կատարեալ մարդ մը, ըլլար նոյն իսկ անիկա երազով սնած բանաստեղծ մը կամ իտէալով խմորուած գրագէտ մը, զիջանէր մեկնեալին գլխոտ ողորմութեան»։ Բայց ասոր մէջ ողորմութեան տեսակէտ չկայ բնաւ. չնորհքով գործի մը հեղինակը երբ մեկնեալի մը կը դիմէ, ինչո՞ւ չփութուի մուրացկանի մը հետ։ Ուրիշ բան է ողորմութիւնը, ուրիշ բան է իսկապէս արժէքաւոր և արդասարեւելու ընդունակ աշխատութեան մը անունով ստացուած գումար մը։ Մեկնեալին տուածը այդ տեսակ գործի մը համար, ողորմութենէ աւելի փոխարինութիւն մըն է, գնահատում մըն է, ճշմարտապէս գեղեցիկ և արդիւնաւոր աշխատութեան մը վարձատրութիւնը. ուրիշ ոչինչ։

Մենք այդ աչքով պէտք է նայինք մեկնեալին և իր ձեռնտուութեան, հոգ չէ թէ նիշեական չունչ մը՝ որ այս միջոցիս սաւառնած է մեր գրողներէն մէկ քանիին արտագրութեանց վրայ, — որոնց մէջ պէտք է դասել նաև Արտաշէս Յարութիւնեանի վերոյիշեալ յօդուածները, — դատապարտելի գտնէ մեր ըրածը։ «Հայ գրագէտը, կը գրէ, պարտի զարգանալ իր մարդկային արժանապատուութեան մէջ, ու պէտքը չղգալ իր հոգիին խորը՝ մեկնեալին նուաստացողիչ գլխութեան»։ Անհատականութեան զօրացումը ամէն բանէ առաջ. «հայ գրագէտը պէտք է որ սահմանափակէ իր փառասիրութիւնը, մանաւանդ իր ունայնամտութիւնները, և ինդալ սորվի, իր եսին մաքուր անկիւնէն, մարդոց գետնաքարչ անհասկացողութեան վրայ, առանց տրտունջի ամենադոյզն մըրմունջ մը լսելի ընելու»։ Ասանկով հարկաւ մեկնեալին խաղալիք դերը ինքնին կը դատապարտուի, ողորմութեան այդ ձեւը կը վերնայ, և հայ գրականութիւնը վերջնակա նապէս կ'ազատի բոլոր «գեղըռկ ու սնամիտ» մեկնեալներէն, այդ «լնասակար բոյսեր»էն։

Անհատականութեան զօրացման նուիրուած այս քարոզը միակը չէ որ սա մէկ

երկու շարթուան ընթացքին ներկայացուեցաւ մեզի, Նիշէի մը, Մէթէոլինկի մը և կամ Իպսէնի մը անունով։ Մինչև յետին սաղմի վիժում կը՝ որ հակառակ Եւրոպայի շփումը ընդունած ըլլալուն՝ պատուելի կը մնայ ա'յնչափ որչափ որ պէտք է իր ակնոցին ու մօրուքին գոյութիւնը փրկելու համար, մեծխօսիկ հովերով ելան ողբացին մեր ցեղին անկեալ, ոչնչացած անհատականութեան վրայ, և առաջարկեցին կարգ մը միջոցներ՝ որոնցմէ մի՛ միայն բաց և օգտսուն վայրեր բնակելու դրդումը կարելի է հիմ բռնել՝ հեգնութեան անսահման հոսանք մը առաջ բերելու համար։ Բայց մենք նոյն իսկ դժայլելի բարձունքներու վրայ, օգտսուն բացաստաններու գոգը, հրաշալի երկինքի մը տակ նստող մարդիկ տեսանք, որոնք դրչի պայքարի մը առթիւ իրենց կերած երկու ապտակը չվարանցան մէկ քանի ոսկիի գումարով մը մարսելու, ու գրածին ետ առին, միշտ այդ անուշիկ ոսկիներու սիրոյն, որոնք կ'երեւայ թէ մարդկային անհատականութիւնը չեղտելու համար շատ աւելի աղքեցիկ էին՝ քան բոլոր օգտսուն ու բաց վայրերը։

Ինչ որ է, իրենց արտաքուստ շողշողուն կեղեւը չմերկացնենք մեր իմացականութեան այս ողորմելի վիժումներուն վրայէն, թողունք որ քնանան իրենց ուղտափուշէ դափնիներուն վրայ, և անցնինք Արտաշէս Յարութիւնեանի յարուցած խնդրին։

Պահանջելէ առաջ որ մեր գրողները ուժով անհատականութիւն մը ունենան, պէտք է նախապէս այդ անհատականութիւնը զօրացընող, ի հարկին նոյն իսկ գոյացնելու նպաստող միջոցներ հայթայթել։ Ամէնէն զօրաւոր կամքն իսկ կրնայ խաթարուիլ, ամէնէն ցայտուն անհատականութիւնն իսկ կրնայ լիճանալ՝ եթէ պայմաններն ու միջոցները իր զօրացման ու պահմանման չնպաստեն։ Առաջ այդ միջոցները տանք մեր գրողներուն և վերջը դայն բռնադատենք մեկնեալէն հեռանալու։ Գրականութեան մը մարմնաւորումը, գրականութեան ապրուստի միջոց մը դառնալը, գրողին ազատագրութիւնը՝ գրչի բարեբարներէն, մէկ օրէն միւսը ըլլալիք

գործեր չեն։ Ինչպէս ամէն բարեփոխում, ասոնք ալ աստիճանաբար, հանգրուան առ հանգրուան, յաճախ երկար սպասումներէ, և երբեմն ալ ընկրկումներէ վերջ միայն կրնան իրականանալ։

Մենք սրտանց կը ձայնակցինք Արտաշէս Յարութիւնեանի՝ երբ կը գրէ թէ գրականութիւնը տնտեսական նշանակութիւն մը ստանալու, և իրմով գրողը կարենալ ապրեցնելու պարագային միայն լրջօրէն կը զարգանայ իր քաղաքը թական երեւոյթ։ Այսինքն, «հասարակութեան ընթերցասիրութեան աստիճանին հետ՝ երեւան կուգան ու կը բարգաւաճին լրագրութիւնը՝ որ իր աշխատակիցներուն կը վճարէ, և հրատարակչական հիմնարկութիւնները՝ որոնք հեղինակներուն գործերը կը գնեն»։

Աղէկ, բայց միակ քայլով մը չենք կրնար այդ վիճակին հասնիլ։ Այդ հեռապատկերը գեղեցիկ է, հրապուրիչ ու սրտապնդող։ Բայց անոր տանող ճամբան ալ այնչափ դժուարին է, փշոտ ու անջրդի։ Որպէս զի կարենայինք կտրել այդ ճամբան, մեզի հանգրուաններ և ովասիաներ պէտք էին արահետին երկայնքը։ Մեկնասը՝ ահա ճիշդ այդ ովասիաներուն և հանգրուաններուն դերը խաղացած է։ Անոր շատ բան կը պարտի մեր գրականութիւնը։ Եթէ մեր լրագրութիւնը այսօր ի վիճակի է քիչ շատ վճարում ընելու, եթէ հասարակութիւնը որոշ չափով ընթերցասէր դարձած է, եթէ գրչի արուեստը գոնէ չափաւոր ապրուստ մը հայթայթելու վիճակին հասած է, գլխաւոր պատճառ միշտ մեկնասները եղած են։ Անոնք քաջալերած են երբեմնի լրագրական հիմնարկութիւնները, անոնք գլուխ կեցած են հրատարակչական գործերու, և ընթերցասիրութեան տարածման նպաստած։

Դարձեալ մեկնասին օժանդակութեամբն է որ պիտի կարենանք Արտաշէս Յարութիւնեանի երազած հեռապատկերին հասնիլ։ Եթէ թողունք որ հայ գրագէտը՝ մեկնասին «նուաստացուցիչ գլուխները» չընդունելու համար «սահմանափակէ իր փառասիրութիւնը և խնդալ սորվի, իր եսին մաքուր անկիւ-

նէն, մարդոց գեղեցիկ անհասկացողութեան վրայ, առանց տրտունջի ամենադոյզն մրմունջ մը լսելի ընելու», ան ատեն շատ հաւանական է որ մինչև աշխարհի կատարածը սպասենք՝ իր հեռապատկերին հասնելու համար։ Ընդհակառակը, մեկնասներու օժանդակութեամբ հրատարակուելիք գիրքերու տարածումէն պէտք է ակնկալենք «մարդոց գեղեցիկ անհասկացողութեան» դարմանումը, և ո՛չ թէ այդ նիշեական արհամարհանքէն որ ոչ մէկ բանի կը ծառայէ, որ ոչ մէկ կերպով կրնայ իր հետապնդած հեռանկարին հասցնել։

Այդ հեռանկարը տակաւին մեզմէ շատ հեռու է։ Թերեւս մեզի յաջորդող սերունդին գրողներն ալ դժուարութիւն քաշեն մի՛ միայն իրենց գրչով ապրելու, հարստանալու։ Ինչ որ ալ ըլլայ, մենք պարտաւոր ենք այդ դժուարին ճամբէն մեզի ինկած բաժինը կտրելու, և այդչափ իսկ ընելու համար անհրաժեշտօրէն պէտք ունինք հանգրուաններու, ովասիաներու, այսինքն մեկնասներու։

Մեզի համար, մեր գրականութեան համար, մեկնասին դերը չէ վերջացած դեռ։ Եւ եթէ մեկնասներ դադրած են գոյութիւն ունենալէ, պէտք չէ որ թմբուկով, ծնծղաներով ու սրինգով պար բռնենք և ուրախանանք, այլ պէտք է աշխատինք որ դրամը կրկին հաշուուի մտքին հետ, և մեկնասներ առաջ գան։ Այլապէս՝ վախ կայ որ մեր հետապնդած հեռապատկերին՝ գրականութեան տնտեսական նշանակութիւն մը ստացած ըլլալու հեռապատկերին չհասնինք ո՛չ մենք, ո՛չ ալ մեզի յաջորդելիք սերունդները, և անսուղ ու անդօր ինքանք ճամբուն վրայ, ճակատագրականօրէն վիժելու դատապարտուած, ընկճող և յուսահատական աշխատութեան մը տուայտանքէն սպառած։

ՄԷԼՈՒՏԻՍ

Օ Ր Ա Պ Ր Ո Ղ Ը

Օրագրողը, գրչով հըգօր,
Մտնով հըմուռ եւ անուսէն
Շատ չ'ախորժող այն մարդն է զոր
Թե' կը սիրեն, քե' բամբասեն:

Իր պատշոնով, անգուգական,
Գիտէ քիթը խօսել հոն ուր
Գաղտնիքներ կամ քաւմ լուրեր կան,
Ներգազունքին մէջ բնդհանուր:

Առտուն ելած շա՛տ կանուխէն,
Իր մկրատով կը գտնէ ճար
Հաւաքելու աչքն ձախէն,
Քղբակիցներ մի՛տս անվըճար:

Ինք չի գիտէր ձանձրանալ երբ
Մեզ կը խօսի ասկէ անկէ,
Եւ չի խորհիր քե' ամեն կերպ
Գալթակղզիւն գրել անկէ է:

Թարգմ. ՅՕՄԻԵՆՕ

Թե' արձակ, քե' ոտանաւոր,
Ներեմն, աւա՛ղ, յանգապատում,
Գիտէ գրել. ինքն ամեն օր,
Լուրեր գրւարք, լուրեր տրտում:

Ներք բարկանայ, կ'առնէ խկոյն
Գրիչը ձեռք եւ խստադէմ,
Առտուրնէ մինչ իրիկուն
Կը յարձակի ամենուն դէմ:

Ինչ որ հեռէ է երկինքի տակ
Գիտէ սիրել. ծաղիկ ու կին,
Ընտիր գինի կամ խաղ կատակ
Ու գաղղիական փայլուն... ոսկին:

Օրագրողին փառքն անբառամ
Իր թերթն է զոր գտնա դ'աւանի,
Թե' չունենայ շատ իսկ դրամ
Ոսկի տրտմն է անուանի:

ՆԷՄՕ

Ծ. Խ. — Այս ֆանթեզիին ալ կը պատկանի այն ոտանաւորներու շարքին զոր վսեմ.
Հարեհ էֆ. Տիւլէր հրատարակեց վերջերս Սթամպուլի մէջ, Նէմօ ծածկանուէնով:

Մ Տ Ա Ր Ո Ւ Մ Ն Ե Ր

Այն որ սիրելու մասին գէշ կը խօսի, հաւանականաբար սիրելու վրայ է կամ պատ-
րաստ է սիրելու:

— Բարոյական աշխարհին մէջ, ինկող կիներ կան, կորսուած կիներ, սայթաքող կիներ.
ասոնցմէ և ո՛չ մէկը արժանի է վեր առնուելու:

— Եթէ քերականական կանոններու ենթակայ եղած ըլլար բանաւոր էակը, սիրաը էդ
պիտի նկատուէր եւ խղճմտանքը արու, թէ՛ կնոջ, թէ՛ մարդուն մէջ անխտիր:

— Զուարթութեան քով տխրութիւնը աւելի կ'արժէ. առաջինը կրնայ անճաշակ ըլլալ,
բայց տխրութիւնը նոյնն է միշտ:

— Է՛ն դիւրին բանն է ապրիլը, բայց որքան կնճռոտ է կեանքը:

— Մարդ, իր իսկ ձեռքով կը կործանէ յաճախ իր երիտասարդութիւնը եւ այս
կործանումը հարստութիւն մը կորսնցնելէ աւելի ծանր է: Այս պարագային, մարդ մը կը
նմանի անոր որ տեսնելով իր տանը այրիւր՝ չի կրնար դռնէ «կրակ կայ» մը պօռալ:

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՅՈՒՐԶԸ

Խմբագրութիւնս կիմանայ թէ՛ Տիգրան էֆ. Եւքէնճեան նամակ մը ուղղելով առ Հ. Գարրիէլ Մէնէվիչեան, ուղած էր ստուգել թէ ճիշդ են Մանգումի մայիս 22 թիւով Թէոդորի կողմէ իրեն վերագրուած խօսքերը: Գերջ. Վիէննականը, ի պատասխանի, խիստ սիրալիւ նամակով մը, որուն մէջ «քաջ հայերէնագէտ» կ'անուանէ մեր աշխատակիցը, տուած է բացատրութիւններ՝ որոնց իմաստը բոլորովին կը տարբերի Թէոդորի յայտնութիւններէն, և կը յանձնարարէ միանգամայն որ այդ զրոյցները «քնաւ նկատողութեան չառնուին»: Տիգրան էֆ. Եւքէնճեան զո՛հ մնացած ըլլալով յիշեալ բացատրութիւններէն որոնք այնքան պատուաւոր կողմէ մը կուգան, այլևս բանքերնեւ խօսքերը կարեւորութիւն չեն ունենար:

Ասով հանդերձ, որովհետեւ կրնան գըտնուիլ ընթերցողներ որոնք հետաքրքրուին «Պարտիք պարանոցին» բացատրութեան ո՛ր աստիճան օրինաւոր ըլլալուն, Եւքէնճեան էֆ. հետեւեալ հակիրճ լուսաբանութիւնը կուտայ մի՛ միայն այդպիսիներուն համար:

ԽՄԲԱԳՐ. «ՄԱՍԻՍ»

Ա.

Զօհրապի մէկ նորավէպին՝ որուն վերնագիրն էր «Ճիտին պարտքը»՝ դրաբար թարգմանութեան առթիւ ոմանք խնդիր ըրած են թէ «Ճիտին պարտքը» ժողովրդային ասացուածին փոխարէն կարելի՞ է «Պարտիք պարանոցին» ըսել:

Ճշմարիտ է թէ «Ճիտին պարտքը» բարոյական իմաստով մը դրուած է իբրեւ վերնագիր, ուր կը նշանակէ պարզապէս «անձին պարտքը», ինչպէս կըսուի նաեւ, դարձեալ ժողովրդային լեզուով, «մեղքը իմ ճիտ ըլլայ» ևայլն, որ կը նշանակէ «մեղքը իմ անձիս վրայ թող ըլլայ»:

Բայց խնդիր ընողները կարծենք թէ նորավէպը ծայրէ ծայր չեն կարդացեր, մանա-

ւանդ անոր Տրդ (վերջին) հատուածը, ուր «ճիտ»ին բարոյական իմաստը ճարտար դարձուածով մը կը փոխուի նիւթական իմաստին՝ «վիշ»:

Ուշադրութեամբ կարդացողի մը համար զիւրին էր դիտել թէ Հեղինակը խիստ ճարտար paradoxes մը ըրած է «Ճիտին պարտքը» վերնագիրն ընտրելով: Գրուածքին Ա. հատուածին մէջ մեղ կը ներկայացուի պայուսակ մը զոր ամէն երեկոյ լեցնել պարտաւորութիւն եղած է մարդու մը (ճիտին). և հուսկ յետոյ, Ը. հատուածին մէջ նոյն այն պայուսակը քարով լեցուած՝ մարդուն (ճիտին) կը փաթթուի իրապէս՝ ծովուն մէջ: Ա. հատուածին մէջ նկարագրուած մարդուն «ճիտին պարտքը» հանգէպ իր պայուսակին՝ զաւակներ աղբեցնելու բարոյական պարտաւորութիւնն է, որ վերջ ի վերջոյ Ը. հատուածին մէջ ծովածուփ մարդուն (ճիտին) կախուած՝ կ'ըլլայ լոկ Եւրոպական խորհրդանշան մը պարտաւորութեան: Գրուածքին այս paradoxal վերնագիրը՝ իր վերջին մասին հետ կապուած իմաստի նուրբ շաղկապով մը, նորավէպին բուն հոգին կը կազմէ, զոր ոչ մէկ հաւատարիմ թարգմանչի ներելի էր եղծանել: Անհրաժեշտ հարկ էր որ գրուածքին թէ՛ սկիզբը թէ՛ վերջը «ճիտ» բառին գործածութիւնն անփոփոխ մնար, թէ՛ դրաբարին թէ՛ աշխարհաբարին մէջ, որպէս զի սկզբնաւորութեան և վախճանին զոյգ իմաստից «ճիտ» բառին վրայ հեշտին միացումը կարելի ըլլար ըստ խորհրդաւոր դիտման Հեղինակին: Ո՛վ ոք ալ ըլլար թարգմանիչ, պարտաւոր էր հաշուի առնել այս պարագային:

Բ.

«Թակ զգլխով» բացատրութիւնը(*) կ'առաջարկուի մեղ իբրեւ վերնագիր նորավէ-

(*) Առաջարկուած «Թակ զգլխով» ը սխալ է: Պէտք է ըլլայ «Թակն զգլխոյ»: Ահաւասիկ Փաւստոս Բուզանդայ բնագիրը. — «Ատելի և թշնամի և քակն զգլխոյ ձերմէ կոչկոճիչ կապէք զիս» [Բուզանդ. տպեալ 1889, էջ 71]: Այս սխալը ուղղակի բանքերինն է, ո՛չ թէ Հայր Մէնէվիչեանի:

Տ. Ե.

պին: Բայց զայդ առաջարկողը պէտք է այդ բառերով թարգմանէ նաեւ վէպին վերջին (Լ.որդ) հատուածը զոր կընդօրինակենք հոս.

«Իրանս այս տարածեալ զարծաթափայլ զապակեղէն երեսօք ջուրցն՝ պայուսակաւն կախելով զպարանոցէ իւրմէ, նոնա էր նաւու որ զմանրակներն զկնի իւր ձգիցէ ի բացարձակ հեռաստանն: Երկօքին եւս (պայուսակը եւ մարդը) կապեալ կային ընդ միմեանս ի ջուրսն անդ, որպէս եւ չէին մեկնեալ յիրերաց ի կեանսն: Հանդոյցն առանց լուծանելոյ էր՝ եւ՛ աստ եւ՛ անդ: Պարկն այն քարայրց ոչ եւս խիթայր ի թափուր լինելոյ, որովայն էր այն յագ՝ եւ յղիացեալ, գիրգ եւ ուռուցիկ: Ոչ եւս տեղի իւր էր ընդ անթովք մարդկան, ուր ա՛յնչափ ամա ծալեալ ճնշեալ մնացեալ էր հեղձուցիկ. ո՛չ, անշուշտ իմն էր, զի պայուսակդ այդ իւրով անողորմն յամառութեամբ եւ լքուցիչ՝ դատարկութեամբն՝ երեւեցուցանէր յինքեան զպարտիս պարանոցաց մարդկան: Ապա բուն բնակ տեղի իւր էր ի պարանոցի նորա: անդ ուր այժմս կուռեալ կայր»:

Ձենք կարծեր որ սոյն հատուածին մէջ ստորագծուած «պարտիք պարանոցի» եւ «պարանոց» բառերուն տեղ «թալին զգլխոյ»ն յաջողէր:

Գ.

Բայց ճիշդ է թէ «ճիտ» բառին տեղ, որ, ինչպէս ըսինք, այս պարագային «անձ» կը նշանակէ ժողովրդային լեզուով, իբրեւ համարժէք չի կրնար դրուիլ «պարանոց» բառը գրաբարի մէջ:

Ակսինք նախ Ոսկեդարէն.

«Այսուհետեւ չէ՛ պարտ չարախօսելոյն երկնել, այլ չարախօսացն. զի ո՛չ նոքա ինչ բռնադատին տալ պատասխանի առ այն՝ զոր չարաչարն լուսն, այլ նոքա ընդ աֆոր՝ զոր չարաչարն խօսեցան. եւ ի նոցա իսկ պարանոցս ամենեւին կըթիցի տագնապն»:

(Ոսկեք. Մեկն. Մատթէի. Տպեալ 1826. էջ 617).

Կը տեսնէ՞ք, «ի նոցա իսկ պարանոցս կըթիցի» կըսէ Ոսկեդարու թարգմանիչը եւ զոր աշխարհաբարով կը թարգմանենք. «Անո՛նց ճիտը, անո՛նց գլուխը, պիտի ըլլայ»:

Բացատրութեան այս ոսկեդարեան ձեւը նուիրագործած է նաեւ Բագրատունին հետեւեալ տողերուն մէջ.

«Ոչ այս խուժան ամբոխից ի պարանոց իւր կըթէին»:

Այսինքն՝ «Ոչ այս խուժան ամբոխից յանձն նորա կըթէին»: Աշխարհաբար. «Այս տակնուվրայութիւններն իր գլխուց չէին գար»: Ահաւասիկ «պարանոց»ին բարոյական իմաստով գործածութիւնը:

Այլ օրինակ Կլիմաքոսէ (յետ Ոսկեդարու), զոր կը հայթայթէ մեզ Հայկազեան Բառգիրքը:

«Յիմ պարանոց, եղբա՛յր, այս ամենայն» — Աշխարհաբար. «եղբա՛յր, այս ամէնքը թո՛ղ իմ ճիսս ըլլան»:

Այս օրինակն ալ նուիրագործած է Բագրատունին՝ հետեւեալ տողերով:

«Իսկ ապա, յիմ պարանոց, խելս ինչ խառնել հնարաւորել

«Զի յանձկի ուրեք ուղւոյն սըպըրդիցիմ. եւ չըվրիպեմ».

(Հոմեր. Իլիակ. Երգ. ԻԳ. տող 412—413).

Կը թարգմանուի. «Իսկ անկէ վերջը, իմ ճիսսս պարսէր ըլլայ, վարպետութիւն մը ընել, հնարք մը բանեցնել որ... եւայլն»:

«Ի պարանոցքս իւրեանց առնելալեալ ըզվըտանդ» (Հ. Ա. Բ. «Ճաշակ. Հեղինեւ Լատին ճարտարիս» էջ 66) կը թարգմանուի «վտանգը իրենց ճիսք կամ անձին վրայ առնելով»:

Այսչափ մը միայն՝ հետաքրքիրներու համար:

ՏԻԳՐԱՆ ԵԼՔԷՆՃԵԱՆ

ԱՂԶԿԱՆ ՄԸ ՕՐԱԳԻՐԷՆ ՔԱՂՈՒԱԾ

Չորեքաբթի

Կեանքիս մէջ չա՛տ քիչ անգամ ասանկ տրամադրութիւն կ'ունենամ, թուղթը ձեռքս՝ կը դողդղտամ: Տող մը բան չեմ կրնար կոր գրել, թէեւ վափազը ունենամ գրի առնելու բոլոր ներքնաշխարհս:

Կ'երեւայ թէ մարդ իր ամէնէն բուռն, հզօր զգացումները, ցաւերը, պաշտումը, երազները, իր ամէնէն աղուոր բաղձանք-

ները, անկարելի իտէալը՝ երբեք չկրնար գրիչով և կամ բերնով արտայայտել: Կ'եւրեւայ թէ մարդ կըզգայ միայն մեծ յուզումները, մեծ զգացումները, առանց արտայայտել կարենալու:

Ասիկա բնական բան մը դարձած է գրեթէ ամէն այն մարդոց համար՝ որոնք կը տուայտին իրենց զգացածը բացատրել չկրնալնուն գաղափարով:

Ազանովաբար կը հաւատաս. օրինակի համար սա պահուն, տիեզերքի ամէնէն ճոխ, ամէնէն զմայելի չքեղութիւնները, կատարելութիւնները, սիրոյ երջանկութիւնը, հոգիի խայտանքները, քեզի չկրնալ տալուս համար, տարօրինակ կերպով կը տառապիմ և այս տառապանքս, այնքան սուր, այնքան հատու հանգամանք մը առած է այն օրէն ի վեր երբ բաղձանքներուս ամէնուն ալ յաւիտենապէս լոկ բաղձանքներ մնալուն դառնութիւնը զգացած եմ:

Հիմնագաբթի

Տակաւին սպասե՞նք արդեօք:

Պայմանաժամէն ճիշդ ամիս մը ետքը դեռ մէջտեղ չելաւ գրական այն հռչակաւոր ուսումնասիրութիւնը զոր շարաթաթերթ մը առաջարկած էր իր ընթերցողներուն, այս անգամ փոխանակ իբրեւ մուտքի դրամ հինգական շրջ. պահանջելու, մի՛ միայն գրչի աշխատաւորներէն ո՛չ մէկը միտքէ հանելու առաքինութիւնը գնահատելով:

Այդ մրցման նիւթը կը կազմէր Ուսումնասիրութիւն մը 1903 տարուոյ Թրքահայ Գրականութեան վրայ: Կատարեալ և անկողմնակալ ուսումնասիրութիւն մը ընողին խմբագրութեան կողմէ իբր պարգև պիտի տրուէր երեք գիրք: Մրցման ձեռագիրները խմբագրութեան պէտք է հասնէին ամէնէն ուշը մինչև 30 ապրիլ:

Երեսուն ապրիլ... երեւակայեցէք, յուսիս կը մտնենք կօր և դեռ ուսումնասիրութիւնը չենք կարդացած(*):

(*) Ծ. Խ.—Օր. Մառի Յովհաննէսեանի օրագրութեան այս մասը մեզի ալ կը յիշեցնէ, թէ արդարեւ շարաթաթերթ մը այս

Հո՛ս ալ թերեւս սա տեսակ պատճառաբանութիւն մը մէջտեղ դնեն.

—Յօդուած չստացանք որ ընտրութեամբ հրատարակէինք:

Ասիկա՛ պիտի ըլլայ իրենց պատասխանը ապահովաբար, եթէ ինքզինքնին պաշտպանել ուզելու փորձեր ընեն.

Կիրակի

Գիշերը թափոն գացինք, Գալայէրիա Բիւսքիֆանան լսելու: Խաղը ծանօթ է, անոր համար չուղեցի նիւթը երկար բարակ պատմել քեզի: Միայն սա չափ ըսեմ որ դժգոհ չմնացի ես, իմ մասիս: Մարմին մարմինի, չրթունք չրթունքի այդ հեւքոտ, տարփոտ սիրոյ կռիւը, ես չա՛տ հմայիչ գոտայ, մանաւանդ գնահատեցի այն բնականութիւնը, որով երկու երիտասարդ դերասանները կը խաղային իրենց դերերը,—անհաւատարիմ ամուսիններու յաւիտենական դերեր:

Խաղական հրայրքով օծուած այդ խաղը ըմբոշանելէ վերջը, կարժէր որ երկու տափակ, ապուշ կատակերգութիւններ ալ լսէինք այնքան միամիտ որ, վերջապէս սկսէինք խնդալ... այդ միամտութեան վրայ:

Գասթելլանօին ճաշակը ասանկ չէր առջի տարին: Այս տարի չա՛տ անխնամ կը գտնեմ իր կարգադրութիւնները:

Երկուցաբթի

Մտերմութեանդ անհուն պապակը կը չորցնէ սիրտս, սիրական բարեկամահիս: Եկո՛ւր քիչ մը զովութիւն կաթեցո՛ւր նայուածքովդ, որպէսզի ապրիմ, քալեմ սա աննպատակ ճամբորդութեանս մէջ. որպէս զի նուազ զգամ դառնութիւնը յուսախաբութեան սարսուռներուն, և վերջապէս քիչ մը կեանքը սիրեմ:

Նիւթը առաջարկեց՝ Յովհ. Գաղանձեանի գրական տեսութեան շուրջը այնքան աղմուկ յարուցանելէն և մէյ մը գոհունակութիւն՝ մէյ մը դժգոհութիւն արտայայտելէն ետքը: Հետաքրքիր ենք ուրեմն կարդալու այդ լրագրական իրարահնչումներու և ծիծաղելի նախանձախնդրութիւններու հեղինակին հրատարակելիք «անկողմնակալ ուսումնասիրութիւնը» որ դեռ չերեւցաւ:

Այն, չես կրնար հաւատալ, տխուր գաղտնիարներ, անէանքի ստուերներ միտքս կը պաշարեն, ու զիս անօրինակ թմրութեան մը մէջ կը խղդեմ:

Ասանկ պէտք չէ՛ր որ ըլլայի, ինչո՞ւ ասանկ եղայ...

Բայց նորէն այսքան մըն ալ պիտի չփարէի կեանքիս, եթէ քեզի հանդիպած ու պաշտած չըլլայի:

ՄԱՌԻ ԾՈՎԱԾԱՆԷՍԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՈՂՋ—ՄԵՌԵԱՆՆԵՐԸ

Ո՞վ կ'ըսէ թէ մեր լրագրութիւնը նորութիւններ չըստեղծեր՝ իր ընթերցողներուն հաճելի ժամանց մը պատճառելու համար: Ամէնէն թարմը, այդ նորութեանց, գոյութիւն չունեցող մահերու հրատարակումն է, յաճախ կենսագրական նոթերով ճոխացած և դրուատականովը «հանգուցելոյն» որ... կ'ապրի իր քաղքին մէջ ու առաջին դարմացողը կ'ըլլայ իր մահագոյժը կարգալով առտու մը յանկարծ, թղթաբերին հասնելուն: Այսպէս, վերջին ժամանակներս յաջորդաբար ծանուցուեցան մահերը թատերապետ Մնակեան Էֆ.ին (Պրոսպէն), Գէնտրիեան Էֆ.ին (Բաղէշէն), Տօքթ. Հիւնքեարպէյէնտեանին (Բարիշէն) ու Գրիգոր Էֆ. Եղիաեանին (Եղիպտոսէն), բարեբաղդաբար ամէնքն ալ անգոյ մահեր՝ սխալ հաղորդուած ու վերջէն հերքուած: Կարծես թէ մեր չորս պատուական օրաթերթերը այս տեսակէտով ալ մրցումի ելած էին, կամ զիրենք այդ դիրքին մէջ դնելու համար խօսք մ'էլ ըրած էին անձանկատակներէ ակորժող պատահական թղթաւիղներ: Իրողութիւնը այն է, սակայն, որ պարզ դիպուածի արդիւնքներ էին ասոնք և իրարու գուգադիպելով միայն խօսեցնել տուին իրենց վրայ:

«Հորիզոնին տակ նոր բան չիկայ» կ'ըսէ ինչ առած մը որ ներկայ պարագային ալ

կրնայ յարմարիլ, վասն զի իսկապէս նորութիւն մը չէ այս երեւոյթը: Առաջնութեան պատիւը կը պատկանի Տօքթ. Տաղաւարեանին որ, իբր տասնըվեց տարի առաջ, երբ դեռ Բարիշ կը գտնուէր, իր մահը դուժող սև շրջանակով երկտողէն զատ՝ բաղդը ունեցաւ կարգալու իր դամբանականը զոր փութացած էր դրել այս տեղ բանասէր մը, թէև՝ այս վերջինը՝ նուազ փութկոտ գտնուեցաւ ետքէն խմբագրելու ճշմարտապէս մեռած տաղանդաւոր անձի մը՝ Պարոնեանին կենսագրութիւնը որուն լոյս տեսնելուն ի դմար սպասեցին քանի մը սերունդներ:

Թուականի կարգով, երկրորդ «մրցանակը» կը պատկանի նկարիչ Ճիվանեանին, սա տարբերութեամբ որ, երբ Պրոսպայի գիւղերէն Պսիս վերադառնալով՝ իմացաւ «իր մեռած ըլլալը» ու հարկ դատեց ինք անձամբ հերքել երկտողով մը, ձեռքը առաջ չէր երթար կարծես ու գրիչը կը դողար մատներուն մէջ, վասն զի խելճ մարդը՝ թափառայած արուեստագէտ՝ չքաւորութեան այն աստիճանին հասած էր արդէն որ ինքզինքը կենդանի մեռեալ մը կը նկատէր: Իսկ նորագոյններէն, Մնակեանին պարագան ծանօթ է, նոյնպէս միւս երեքինը որոնք թատերապետին յաջորդեցին «լրագրական գերեզման»ին մէջ որուն կնիքը անշարժ չէ բարեբախտապէս:

Մեռած կարծուող անձերուն մէջ, Մնակեանէն անմիջապէս ետքը, ուշադրութիւն գրաւեց Գրիգոր Էֆ. Եղիաեան կամ՝ իր ծանօթ անունովը՝ M. Grégoire d'Elie, վասն զի 10,000 ոսկիի կտակ մըն ալ կը թողուր, Եգիպտական աղքատիկ հայ ուսանողներուն համալսարանական կրթութիւն մը տալու համար Եւրոպայի մէջ: Կտակին լուրը ճիշդ էր, ու մահուանը սխալ. մինչդեռ, ընդհանրապէս, մեր հարուստներուն մահուան լուրը ճիշդ կ'ըլլայ ու կտակինը՝ սխալ: Այս տեսակէտով, կրնապէս խնդակցութեան արժանի է Գահիրէաբնակ կտակաւորը:

* *

Եւ քանի որ այսչափ խօսուեցաւ իր վրայ, չարժեք այդ ինքնատիպ դէմքը ծանօթացնել

Մասիսի ընթերցողներուն: Այնչափ ճիշդ է, ինչպէս կը գրէի անցեալ անգամ, թէ Օրուան Մահերն են որ նիւթ կը հայթայթեն Օրուան Կեանքին, որ երբեմն սուտ մահերն իսկ կը հայթայթեն այդ նիւթը: Լաւագոյն կը սեպեմ այս անկեղծ խոստովանութիւնը ընել, չարաթական քրոնիկս լրացնելու համար, քան թէ ճալպայէն կամ Չինաստանէն նիւթեր փնտռել:

Հարուստ հասառու մըն է Գրիգոր Էֆ. Եղիաեան, առանց դաւկի, առանց ընտանիքի, որ դեղեկաձև դեղեցիկ տուն մը կը բնակի Գահիրէի մէկ ծայրը, քաղաքին խճողեալ թաղերէն հեռու: Թէև 75 տարեկան ըսուեցաւ իրեն համար, զոր քրոնիկագիր մըն ալ «հանգուցեալ ձերունին» կոչեց սրտաշարժ չեշտերով, բայց ֆիզիքայէս կորովի երեւոյթ մը ունի, և դեռ բոլորովին ճերմակ չեն զոյգ մը Ծալօնիները որոնք եւրոպացիի դէմք մը կուտան իրեն՝ իր գլխարկին ներքեւէն: Խօսուածքն ալ ուժեղ է, մանաւանդ իր վիճաբանիլ սիրող մարդու բնաւորութեան հետեւանքով. սովորականէ տարբեր, հասու գաղափարներ կը յայտնէ Է'ն պարզ խնդիրներուն շուրջն անգամ, և անդդուելի կը մնայ:

Եօթը տարի մը առաջ, այս մենակեաց անձը քմահաճոյքը ունեցաւ Առաջնորդարանի չրջանակին մէջ գործօն դեր մը ստանձնելու. Գահիրէի հայ գաղութին փափաղն ալ այս էր արդէն, որովհետեւ հանրային դրամներուն հոգածու և կատարելապէս վստահելի անձ մըն է. յետոյ, բարեպաշտ ու կրօնասէր, — բայց ո՛չ մեր ճանչցած բարեպաշտներէն որոնք եկեղեցիին մէջ միսեփէին տեղ քանգքի դրուելէն դայթակոցեաց առաջին անգամ: Եղիաեան Էֆ.ն, ընդհակառակը, եանքիի մը հետ մրցելու արժանի գործնական գաղափարներ կը յղանար, մնալով միշտ ջերմեռանդ հաւատացեալ: Այսպէս, իր մոռնքը Առաջնորդարանի ժողովներուն մէջ, յատկանշուեցաւ sensationel առաջարկով մը. եկեղեցիին հասոյթները քիչ էին ու պիւտճէն բաց ունէր, — ինչպէս գրեթէ միշտ ճակատագիրը եղած է Եգիպտոսի հարուստ թեմին:

Եկեղեցական ու դպրոցական պիւտճէին: Թապախի, բանկալի, իւղագինի հասոյթներուն կարեւորութիւնն չէր տար Եղիաեան Էֆ.ն որ լրջօրէն առաջարկեց «Թուաւոր նստարան»ներ գետեղել տաճարին մէջ, դասին ետին, երկու կարգի վրայ և միջին գին որոշել տարեկան 5 անգլ. ոսկի: Այս կերպով կը յուսար տարեկան քանի մը հարիւր ոսկիի եկամուտ ապահովել. առաջին վարձակալը ինք պիտի ըլլար՝ կրկնապատիկ գին վճարելով. իր գործնական միտքովը կը յուսար որ թիկնաթիռները prime պիտի ընէին: Բայց եկեղեցական ու աշխարհական ժողովականներուն ընդդիմութիւնը յուսախաբ թողուց զինքը: Իր նպատակը այնքան բարի էր ու եկեղեցասիրական, որ իր ծրագրին առաջ բերած գայթակղութիւնը չա՛տ յղուշաւոր, բարեացակամ, համոզկեր ձեւով արտայայտուեցաւ, սիրտը չի կոտորելու համար: Եթէ Մանկունի Սրբազան Գահիրէ գտնուած ըլլար այդ թուականին, վէճը բաւական բուռն հանգամանք մը պիտի առնէր: Յակոբ Աշոտ եպիսկոպոսին, — այն ատեն դեռ վարդապետ, — վիճակեցաւ Գրիգոր Էֆ. Եղիաեանը համոզելու դժուարին պաշտօնը, և Սամսոնի արդի առաջնորդը որ արդէն իսկ դժուարաւ կը սովար Եգիպտոսի տաք կլիմային, առատ քրտինք թափեց այդ բանակցութիւնը կատարելու համար: Եղիաեան Էֆ.ն ետ կեցաւ իր առաջարկէն, բայց մինչև վերջը դառնութիւն մը ունէր «Հայր սուրբ»ին դէմ:

Տեսնելով որ ողջերէն խեր չիկայ, Գրիգոր Էֆ. մեռեալներուն յարեցաւ, ստանձնելով Մարմինաի, — Գահիրէ Հայոց գերեզմանատունը, — Հոգաբարձութեան ատենապետութիւնը: Եւ ահա, այդ լքուած մեռելատանին հողերու գինը զգալի բարձրացում մը ունեցաւ: Մինչև այն ատեն, թաղերու բաժանում չէր կատարուած. քանի մը ծանօթ ընտանիքներ միայն չրջափակած էին իրենց դամբարանները. նոր հոգաբարձութեան ատենապետը 3 անգլ. ոսկի գին որոշեց մէկ փոսի համար, առաջին կարգին վրայ, ու այսպէս, աստիճանաբար, մինչև ձրիններ: Գահիրէի վարչական մարմինները, եկեղեցա-

կաններն ալ միասին, չէին համարձակէր նոր ընդդիմութիւն մը ընել այս ծրագրին ալ. հետեւանքը կը գուշակէին. Եղիաեան էֆ.ն բոլորովին ձեռնթափ պիտի ըլլար հանրային գործերէ, ու թերեւս ա'լ ոտք չի կոխէր ո'չ եկեղեցի ո'չ առաջնորդարան: Թողուցին որ ննջեցեալներու տէրերը համաձայնին գերեզմանատան Հոգաբարձութեան հետ, ու այնպէս ալ եղաւ. թէպէտ, ատեն ատեն, սակարկութեան և վիճաբանութեան աղմուկներ կը փրթէին քաղքին մէջ, այս կամ այն յուղարկաւորութեան առթիւ:

Իր այս տարօրինակութիւններովը՝ ու խստութիւններովը հանդերձ, — որոնց նպատակը՝ եկեղեցւոյ անտուկը չէնցնել էր միշտ, — Գրիգոր էֆ. Եղիաեան Գահիրէի հայ դպրութիւն մէջ յարգուած անձ մըն է, այն թուականէն իսկ ուր իր բարեգործական կտակը չէր ըրած: Հիմակ, այդ յարգանքը կրկնապատկուած ու ընդհանուր համակրանքի փոխուած ըլլալու է. և իրաւամբ:

Ամէն բանէ առաջ, Գրիգոր էֆ. Եղիաեան արթուն հսկող մըն է հանրային դրամին մատակարարութեան, և անաչառ ու աննկատ է իր քննադատութեանց մէջ: Ինչ որ եկեղեցիին, դպրոցին, առաջնորդարանին, գերեզմանատան կը պատկանի՝ իր անձնական ստացուածքէն աւելի խղճմտութեամբ կը գործածէ կամ գործածել կուտայ. այս պատճառաւ, ամէնքը նոյն հաշտ աչքով չէին նայեր իրեն: Բայց իր 10,000 ոսկիի կտակը, — որ անշուշտ վաւերական ու օրինաւոր պայմաններու մէջ պատրաստուած է, — կ'անհետացնէ մանր մունր անհաշտութեանց հետքը, քանի որ իր հարստութենէն մեծկակ գումար մը բաժին կը հանէ իր համայնքին ու այնքա'ն նպատակայարմար կերպով, — աղքատիկ տղոց համալսարանական կրթութիւն մը ապահովել ապագային:

ՄԵՆԱՍԷՐ

ՆՈՐԵՐՈՒ ԲՍԺԻՆԸ

ՊԵՆՍՆ ՊԱՂԵԿՆԵՐ

Կը խամրին աշնան ծաղիկներ տըժգոյն. Լըքուած, անտէրունջ հոգիներու պէս. Կը ցընդի անոնց բոյրն անուշ ու վէս, Հոգեվարք սիրտի հուսկ շունչին հանգոյն:

Գօս տերեւներուն հետ, արագ արագ, Կը խամրին աշնան ծաղիկներ տըժգոյն. Սիրազեղ բոյրն ու թովքն իրենց հոգւոյն, Կը մեռնին, հովուն հեծքերէն վայրագ:

Արեւուն վերջին ցոլքերն անընշոյլ Կը մարին գոգը ամպին մըթագոյն. Կը խամրին աշնան ծաղիկներ տըժգոյն, Օր մըն ալ ձիւնէն սառելով բոյլ բոյլ:

Եւ յուզուած սիրտն ալ սիրատանջ մարդուն Անըզգայութեան ձիւնին տակ, աւաղ, Կը սառի օր մ'ալ, ինչպէս որ դեռ վաղ Կը մեռնին աշնան ծաղիկներ տըժգոյն... Բերա ՕՐ. Ս. Պ.

ԲԲԵԿՆԱՍՈՒՏ

Իրիկուն է: Ըստուերները կ'երկարին Տարտամութիւն մաղելով վարն իրերու, Ու հոն, ծայրը հորիզոնին, հոն, հեռուն Օրուան վերջին թրթռուն ցոլքեր կը մարին...

Տարտամութիւն մաղելով վարն իրերուն, Լոյսին վերջին ճգնաժամը կ'ողբերգեն, Եւ այս մարմրուն ու հոգեյոյզ լուռ — երգէն Կ'ասղնտուին սիրտեր փափուկ զգայուն:

Լոյսին վերջին ճգնաժամը կ'ողբերգեն
Նոճիները սօսափով մը մեղանուշ,
Որ նման է հին յոյզերու սիրայուշ
Թեւեր կ'առնեն երբ անոնք դուրս մեր կուրծ-
քէն:

Նոճիները սօսափով մը մեղանուշ,
Այն մեծ—լուռին վերջին վանկերը նուաղ
Կը փսփոսան: Լոյսը կը մարի աւաղ...
Ոգեւարի զո՛ւր ճիգերու մէջ անուտ:

Այն մեծ—լուռին վերջին վանկերը նուաղ,
Հոգւոյս մէջ ալ տարտամութիւն կը մաղեն,
Ուրկէ սիրոյ լոյս—թրթռումներ կը քաղեն.
Իրիկո՛ւն է: Օրն է, կը մեռնի աւաղ...
Տարսօն

Գ.Բ.

ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇԱՅԻ ԱՐՁԱՆԸ

Մայիս Յին (Ն.Տ.), Աղեքսանդրիոյ Ռիւ-
տ'Ալեմաներ պողոտային վրայ գտնուող հա-
րային պարտէզին մէջ յատկապէս կառուցուած
ընդարձակ վրանին տակ տեղի ունեցեր է՝
նոյն պարտէզին մէջ կանգնուած Նուպար
փաշայի արձանը ծածկող քօղին մերկացման
հանգէսը, որու մասին հետեւեալ մանրամաս-
նութիւնները(*) կը հաղորդուին. —

—Եգիպտոսի գրեթէ բոլոր պաշտօնական
մարմինները և իւրաքանչիւր հասարակութեան
ներկայացուցիչները ներկայ էին: Բարձրաս-
տիճան անձնաւորութեանց շարքին գլուխը կը
նշմարուէին նախարարապետ Մուսթաֆափաշա
Յէհմի որ Բարձր. Խտիվը կը ներկայացնէր,
Լորտ Բրոմըր եւ Պ. աը լա Պուլինիէն,
Աղեքսանդրիոյ քաղաքապետը, զանազան
կրօնքներու և յարանուանութեանց ներ-
կայացուցիչները և այլն, ինչպէս նաեւ Պօղոս
փաշա Նուպար:

Վրանէն դուրս, պարտէզին շուրջը հե-
տաքրքիրներու բաղմութիւն մը խռնուած էր:
Արձանին կանգման յանձնախմբին նախա-

(*) Ծ. Խ. — Սոյն տեղեկութիւնները կը
քաղենք Արեւելի ու Սուրմանդակի մէջ
հրատարակուած Թղթակցութիւններէ:

գահ Շիղ պէյ խօսք առնելով ի վեր հանեց
երեւելի պետական մարդուն կեանքին յայ-
տուն դրուագները և հետեւեալ բառերով
յատկանշեց անոր նկարագիրը. —

«Սրատեսութեան և իւրացնելու հրաշալի
տաղանդով մը օժտուած, ան գիտէր ամէն
բանի տկար կողմերը և թերութիւնները հաս-
կընալ կայծակի արագութեամբ, և հարկաւոր
դարմանները իրեն կ'երեւնային յստակու-
թեամբ մը և պայծառութեամբ մը որոնք իր
վրայ ձիրք մը և ուժ մըն էին: Աշխատու-
թեան մէջ եռանդոտ և տոկուն, իր բոլոր
գործերուն մէջ անզուպ կորով մը դնելով՝
երբեք մտքի կամ մարմնի հանգիստ չէր
թողատրեր ինքզինքին մինչեւ որ հետապըն-
դուած նպատակը ձեռք չանցընէր: Իր բա-
նագնացութեանց մէջ ան կը ցուցադրէր հա-
մողելու տաղանդ մը այնքան պերճաւորօրէն
հրապուրիչ որ ամէնէն կանխակալ միտքը
անկարող էր տոկալու: Առով կրցաւ յաջողիլ
ամէնէն փափուկ պաշտօններուն մէջ որոնք
յանձնուեցան իրեն»:

Բանախօսը թուեց Նուպար փաշայի քա-
ղաքական կեանքին գլխաւոր հանգրուան-
ները: Յիշեց անոր ամենախոնարհ պաշտօնէ
մը նախարարապետութեան բարձրագոյն
պաշտօնին հասնիլը, քաղաքական ասպարէ-
զին բոլոր կարգերէն անցնելով աստիճանա-
բար: Եւ վերջապէս ի վեր հանեց անոր ամէ-
նէն մեծ գործը: «Եայց իր ասպարէզին ա-
մէնէն կարեւոր և ամէնէն արգաւանդ գործը,
Դատական Բարենորոգումը, իրագործելու
համար ստիպուեցաւ այցելել մայրաքաղաք-
ները և վատնել անսահման ճիգ մը, որուն իր
հզօր կամքը միայն ատակ էր: Եւ տասնամեայ
յամառ աշխատանքէ մը ետքն է որ, իր
դատին արդարութեան վրայ իր հաւատքէն
զօրացած, վերջապէս ուրախութիւնն ունե-
ցաւ տեսնելու իր ճիգերուն յաջողութեամբ
պսակուիլը. Սառն Դատարանները հաստատ-
ուեցան 1876 ապրիլ 1ին»:

Յաւարտ ճառին, Աղեքսանդրիոյ կառա-
վարիչ Մահմուտ փաշա Սըտգը՝ յանուն քա-
ղաքապետութեան՝ ընդունեց արձանը. երբ
անոր ծածկոյթը մէկ կողմ առնուեցաւ և

նախկին նախարարապետը ի հանդէս եկաւ թիկնաթուռի մը վրայ բազմած, ծափահարութիւններ եղան: Յետոյ կառավարիչ փաշան բանախօսութիւն մը արտասանեց պետական մեծ մարդուն դրուատիքը ընելով խանդավառ չեչտերով: Նախարարապետ Վսեմ. Մուսթաֆա փաշա Ֆէհմի պերճախօս ճառով մը յայտնեց կառավարութեան զգացմունքը հանդէպ մեծանուն նախարարապետին:

Ի վերջոյ, Վսեմ. Պողոս փաշա Նուպար, յայտնապէս յուզուած, ոտքի ելաւ և բանախօսութիւն մը արտասանեց. նախ բացատրեց թէ ինչպէ՛ս իր հայրը Աղեքսանդրիոյ մէջ սկսած էր իր փայլուն ասպարէզը, և թէ ժամանակ անցնելէ յետոյ՝ այս քաղաքին մէջ էր որ անոր բեղմնավոր ու քրտնաջան աշխատութիւնը մարմին կ'առնէր խառն դատարաններու գերագոյն ատենին հիմնարկութեամբը, և թէ վերջապէս յուշարձանէն քանի մը քայլ անդին էր որ կը հանգչէր ան: Այս մտածումներով ահա քաղաքապետութիւնը շէր վարանած քաղաքին հրապարակներէն մէկը յատկացնել անոր յիշատակին համար կանգնուելիք արձանի մը: Շնորհակալութիւն յայտնեց ըրոյր անոնց որ ունէ կերպով մասնակցած էին համակրանքի այդ փառաւոր արտայայտութեանը, Բարձր. Խտիվին, նախարարապետին և նախարարարներուն, հիւպատոսական մարմինին, դատաւորներուն, քաղաքապետութեան, արձանի մասնախումբին և մինչև ամենախոնարհ ֆելլաին, որ հեռուէն կամ մօտէն մասնակցած է իր հօրը յիշատակին եղած այս մեծարանքին:

Բանախօսութիւնը աւարտելէն յետոյ Պողոս փաշա սեղմեց նախարարապետին, նախարարներուն և ուրիշ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու ձեռքերը:

* *

Արձանը դոր կերտած է Տընիզ Բիւէշ, կը ներկայացնէ Նուպար փաշան իր վերարկուին մէջ պարուրուած, գլուխը սեւ ֆէսով մը, նստած իր թիկնաթուռին վրայ. որուն տակ խառնիխուռն նետուած են նախկին նախարարապետին իրաւաբանական և օրէնսդրական գործերը: Արձանը որ արդիւն թափած է, կը կանգնի վարդազոյն քարէ պատուանդանի մը վրայ ուր փորագրուած են սա բառերը. «Նուպար փաշա, 1825—1899»:

ԽՄԱՌԱՐԱՆԱՆ ԵՕՔԵՐ

Ս. Պատրիարքը՝ չորեքշաբթի առտու՝ Մեծ—Եպարքոս Ֆէրիտ փաշայի ասպարանքը երթալով, շնորհաւորեց Ն. Բարձրութիւնը՝ ականակուռ Իմթիազի պատուանշան ստանալուն առթիւ:

—Գոհութեամբ կը ծանուցանենք, ինչպէս արդէն հրատարակուեցաւ Պաշտօնականներուն մէջ, թէ Վեհ. Կայսեր քիմիազէտ Ժօղէֆ Մաննի էֆ. բարձրացած է Իւլաի առաջին աստիճանին և արժանացած է Իմթիազի ոսկի և արծաթ շքադրամներուն: Մաննի էֆ. հանրաժանութ է իր գիտական հմտութեամբը ու իր արուեստին մէջ ցոյց տուած կարողութեամբը: Կայսերական բարձր զնահատումը, որուն կ'արժանանայ, արժանաւոր վարձատրութիւն մըն է որուն առթիւ կը շնորհաւորենք զինքը:

—Կայս. կառավարութիւնը հաստատած ըլլալով Պատրիարքարանի կողմէ Գէորգէ էֆ. Ասլանեանի յանձնուած պաշտօնը՝ իբրեւ քըննիչ—պատուիրակ Երուսաղէմի, Ս. Պատրիարքը հեռագրաւ հաղորդեց Ասլանեան էֆ. ի, որ Հալէպ կը գտնուի:

—Գաւառացի ծանօթ գրադէտ Ռուբէն էֆ. Ջարդարեան նախօրդ չաթուն Խարբեղէն Իգմիր հասեր է ընտանեօք, ուր պիտի հաստատուի ուսուցչական պաշտօնով:

ՏՕՔԹ. ՅՈՎԱ. Տ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ երկու հրատարակութիւնները, ՄԱՆՁԵՐՈՒ ԹՇՆԱՄԻՆ ԵՒ ԿԷՍ - ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ կը վաճառուին Տական զրուչի: Դիմել՝ Պալենց Գրատուն, Պոլիս, կամ հեղինակին՝ Պարտիզակ: Աւելորդ է խօսիլ այս երկու գրքոյկներուն օգտակարութեանը վրայ որ ծանօթ է:

ՎԻԻՊԱԿ.—Մասիսի վերջին թիւի Գիտական Բրոնիկին մէջ սա երկու սխալները սպրդած են.— էջ 345, Բ. սիւնակ, 28րդ տող՝ «կրկնուելին» պէտք է կարդալ «կըրծուելին» եւ էջ 346, Բ. սիւնակ, 18րդ տող՝ hibernation պէտք է կարդալ hibernation.

ԴՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԳԵՍՆԵՐ

ՌՈՊԵՐԴ ԲՈՒԿՁ

Ռոպերթ Գօլէճի այս տարուան շրջանաւարտներու վկայականաց բաշխման հաղէսը կատարուեցաւ երեքշաբթի օրը վարժարանին սրահին մէջ, որ վայելչապէս զարդարուած էր: Հանդէսին կը նախագահէր ամերիկեան դեսպան Պ. Լայմէն: Ներկայ էին իտալական դեսպան մարքի տի Մալասերինա, հելլենական դեսպան Պ. Կրիթարիս, Ազգ. Պատրիարքարանի կողմէ Տ. Ներսէս եպսկ. Ասլանեան, Տ. Տ. Մուշեղ, Բաբգէն և Ներսէս Վ. ներք, Յունաց Պատրիարքարանի և Պուլկարաց Էկզարքարանի կողմէ եկեղեցական և աշխարհական ներկայացուցիչներ, Հայ-Հոռմէականներէն Հ. Հացունի Վրդ., Հայ-Բողոքականաց աղագպետ Պոյաճեան Յակոբ Էֆ., Շմաւոնեան Արչակ Էֆ., Պէրպէրեան Ռէթէոս Էֆ. և ուրիշ ծանօթ անձնաւորութիւններ: Մէտրիֆի կողմէ յատուկ ներկայացուցիչ մը եկած էր:

Հանդէսը սկսաւ Համիտիէ քայլերգով որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս, որուն յաջորդեց եւրոպական եղանակ մը նուագախումբի մը կողմէ: Յետոյ բեմ ելան շրջանաւարտները որոնց թիւն է 17: Ասոնց մէջ կը գտնուին հինգ Հայեր՝ որոնք են Պ. Պ. Յովհաննէս Թ. Արապեան, Աղեքսանդր Ս. Դալաճիքեան, Տիգրան Ս. Յակոբեան, Լեւոն Մ. Մատթէոսեան, Անտրիկ Ս. Թիմուրեան: Աւարտական ճառերու արտասանութենէն ետքը, վարժարանին արդի Տնօրէնը, Տքթ. Կէյթս, շրջանաւարտներուն խօսեցաւ սովորական «Հուսկ Բանք»ը: Տօքթ. Ուոլպըրն՝ նախորդ Տնօրէնը, անձամբ յանձնեց վկայականները, և կարգաց վարժարանին այս տարուան Տեղեկագիրը: Վարժարանին նախկին շրջանաւարտները Տք. Ուոլպըրնի նուիրեցին արծաթեայ երկու գաւաթ և թէյաման մը: Դրամագլուխ մը սահմանուած է որուն տոկոսով «Ուոլպըրն Սքուլըր-շիր» անուամբ աղքատ աշակերտ մը ձրիաբար պիտի ընդունուի ամէն տարի Ռոպերթ Գօլէճի մէջ: Տօքթ. Ուոլպըրն յուզեալ շեշ-

տերով իր շնորհակալութիւնը յայտնեց: Հանդէսը փակուեցաւ կրօնական երգով մը:

ՀՕՄ-ՍԲՈՒԼ

Չորեքշաբթի օրն ալ տեղի ունեցաւ Հօմ Սքուլի կամ Սկիւտարի աղջկանց ամերիկեան վարժարանին ամսվերջի հանդէսը, ներկայութեամբ բազմաթիւ հանդիսականներու և նախագահութեամբ ամերիկեան դեսպան Պ. Լայմէնի: Ս. Պատրիարքին կողմէ ներկայ էին Տ. Ներսէս եպիսկ. Ասլանեան, Տ. Մուշեղ և Տ. Բաբգէն վարդապետներ: Համիտիէ քայլերգին նուագումբն ետքը, որուն յոտնկայս ունկնդրեցին ներկաները, հանդէսը բացուելով, ընթացաւ արտուհները խօսեցան իրենց ճառերը, որոնք կ'ընդմիջուէին երաժշտական կատրներով: Տօքթ. Ուոլպըրն, ճառերէն ետքը, կարգաց ընթացաւ արտուհներուն ուղղուած իր ուղերձը, որմէ ետքը վկայականները բաշխուեցան և հանդէսը աւարտեցաւ աղօթքով մը:

Վարժարանին այս տարուան 8 ընթացաւարտուհներուն մէջէն էր Հայ Կն. Օրք. Զապէլ Տէվլէթեան, Նոյեմի Կարմիրեան, Էլիզ Բերոբեան և Դոհարիկ Փանոսեան:

Կ Ի Ն - Ա. Տ Ս. Մ Ն Ա. Բ Ո Յ Ժ

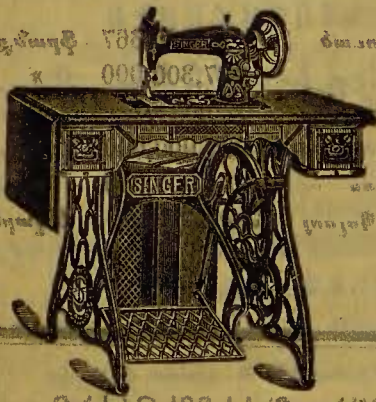
Պարսկական դեսպանատան և Մուզաֆֆէրիէ հիւանդանոցին ատամնաբոյժ Յովսէփ Էֆ. Պալպալեանի Դարմանատան մէջ բաւական տարիէ ի վեր ատամնաբուժութեան դասերով և գործնական փորձերով զբաղող Տիկին Բօլին, Կայս. Բժշկական վարժարանին առջև յաջող քննութիւն անցունելով վերջերս, վկայական ստացած է: Կ. Պոլսոյ մէջ առաջին անգամ ըլլալով վկայական ստացող այս ատամնաբուժուհին իր ճարտար խնամքները ի գործ կը դնէ մասնաւորապէս փափուկ սեռին վրայ, և հաստատուած է Պալպալեան Էֆ. ի Դարմանատունը, Բերա, Մեծ—փողոց, Թագսիմ, Թ. 61:

Արսօնասքր Կ. Ս. ԻիթիիճնԱՆ

Տպագրութիւն ԱՐՄԻՆԻԱՅ Օրագրի

ՊԱԼԵՆՅ ԳՐԱՏԱՆ մէջ կը վաճառուին հետեւեւ Նոր հրատարակութիւնք։

1.—Արձագանգ խաղաղութեան, հեղինակ. իշխան Մերզա Րիզա Խան Տանիշ (Պարսկ. դեսպան ի Կ. Պոլիս) Ուսանաւոր քերթաւած մը ի յիշատակ Լահէի խաղաղութեան համաժողովին, տասնըհինգ լեզուներու թարգմանուած փռուաւոր զեղարուեստական հատար մը հեղինակին կենդանագրով միասին։ Գին կէս Օսմ. սակի կամ 12 ֆրանք. — 2. Հերպերթ Սթենսլըի «Կենցաղ կամ Դաստիարակութիւնը»։ Տիեզերահռչակ իմաստասէրին այս բաղմոջուտ գործը թարգմանուած սահուն աշխարհաբարի, կ'արժէ որ ամէն գրադարանի մէջ իր մասնաւոր տեղն ունենայ. Գին 10 շրուշ. 3. Գերման քոֆէսէօռ Ա. Ալպիէսթի դարձերէն սեռային առողջաբանութեան վրայ խօսող «Մարդը եւ իր ցեղը» անուն խիստ շահեկան գրքին Բ. Տիպ. — Գին 5 շրուշ. 4. Ժողովրդական քարոզներ. «Կեանքը առանց հաւատքի», գրեց Ներսէս վրդ. Դանիէլեանց Գին 5 շրուշ. 5. Շարականք Հայ. Ս. Եկեղեցւոյ, աշխարհաբարի վերածեց Ե. Տ. Անդրէասեան։ — Գին Ա. հատարի 2 շրշ. Բ. հատար 5 շրշ.

Անկարելի է որ ընտանիք մը առանց կարի մեքենայի մնայ, բայց էական կէտն է լաւ մեքենայ մը սնննայ, որովհետեւ լաւ մեքենայ մը անթիւ եւ անհամար ծառայութիւններ կը մատուցանէ, մինչդեռ գէշ տեսակէ մեքենայ մը անվերջ դժգոհութեանց եւ տաղտուկի աղբիւր մըն է։ Բոլոր աշխարհ գիտէ թէ՛

Ս Ի Ն Կ Է Ր

ՀԱՅԹԱՅԹԻՉ ԿԱՅՍ. ՊԱԼԱՏԱՆ

The Singer Manufacturing Cie.

մեքենան լաւագոյնն է. սոյն մեքենան ամենէն աւելի կատարելագործուածը, հաստատունը եւ դիւրագործածելին ըլլալուն՝ բովանդակ աշխարհի մէջ ամէն ոք Սինկերի մեքենաները կը գնէ։

Սինկերի մեքենաները կը ծախուին միմիայն Սինկեր Ընկերութեան վաճառատանց մէջ

ՀԱՅԹԱՅԹԻՉ ԿԱՅՍ. ՊԱԼԱՏԱՆ

ԲԵՐՍ.	}	1. Մեծ փողոց, Պօն Մառէի դէմ, Թ. 343 եւ 343 կրկին.
ԿԱԼԱԹԱ.		2. Մեծ փողոց, Կալաթա Սէրայի Լիսէին դէմ.
ԳՈՒՐՍ	}	1. Սինկեր լիւան, Թիւնէլին ետեւը.
ՍԱՐԳԻՍ		2. Գարաքէօյ, Թրամվէյին կայարանին դէմ.
	}	1. Սուլթան Համամ, Թ.
		2. Սուլթան Պէյաղլի, Թրամվէյի կայարանին դէմ, Թ. 13.
		2արը Պօլս, Թ. 120

Դասերը եւ նորոգութիւնք օր

կատարել երաւատարմութիւն։

Մասնաճիւղեր գաւառաց բոլոր քաղաքներուն մէջ։

Սինկերի Ընկերութեան կեդր. վարչատեղին կը գտնուի Բերա, Մեծ փողոց, Թ. 343 եւ 343 կրկին, Սարգիս Պէյ Տիւղօղլուի տունը։

ՌՕՍԻԱ - ROSSIA

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀ, ԿԵՍՆՔ, ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ, ԱՐԿԱԾՔ

1881 մարտ 20ի Կայս. Ուրազով արտօնուած

Կեդրոնացեալին Բեռլինայտրի, իրեն յատուկ չէ՛ք:

Ընկերութիւնը խիստ նպաստաւոր պայմաններով ապահովագրութիւններ կ'ընդունի ԿԵՍՆՔԻ վրայ, եւ ՀՐԴԵՀԻ, ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎՏԱՆԳՆԵՐՈՒ, ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՐԿԱԾ- ՆԵՐՈՒ ԴԷՄ, ցկեանս ապահովագրութիւն ՇՈԳԵԿԱՌՔՈՎ եւ ՇՈԳԵՆԱՌՈՎ ՈՒՂԵԻՈ- ԲՈՒԹԵԱՆ ԱՐԿԱԾՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ, ինչպէս նաեւ ՀԱՅԵԼԻՆԵՐՈՒ եւ ԱՊԱԿԻՆԵՐՈՒ Կոս- րուելուն դէմ:

Ընկերութեան դրամադուլը, ամբողջապէս վճարուած	10,666,667	Փրանք
Երաշխաւորութեան գումար աւելի քան	137,300,000	»
Ընկերութեան ապահովագրողներուն վճարուած դրամա- գլուխ եւ վնասուց հատուցում	282,000,000	»
1902 տարւոյ մէջ դանձուած ապահովագին եւ տոկոս	54,000,000	»
Ամէն տեսակ տեղեկութեանց համար դիմել Կ. Պոլսոյ մասնաճիւղին, Աղաբեան խան, Վոյվոտա, Դաւաթիտ:		

ՅԱՄԱՔԱՅԻՆ ԵԻՐՈՊԱՅԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՊԱՀ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ
ՎԻԲԹՈՐԻԱ ՏՇ ՊԵՐԼԷՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԱՄՆ ԴԻՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԳՈՐԾԱԴԻԷ
Ունի կեանքի, օժիտի, արկածի, ցմահ բուսակի հիւղեր

VICTORIA ՎԻԲԹՈՐԻԱ ՏՇ ՊԵՐԼԷՆ Կեանքի ապահովագրութիւններ ունի թէ՛ բոլորական քննութեամբ եւ թէ՛ առանց բոլորական քննութեան
DE Առանց բոլորական քննութեան եղած կեանքի ապահովագրութիւններ
BERLIN բուն վճարումները չաբաթական մասնավճարներով աւելի կուենան,
սկսեալ 5 շաբաթէն

Ապահովագրեալ գումար 1902ից 3ր. 1,244,457,577
Պահեստի դրամ 1902ից » 451,284,214

Հաստատուած 1853 սեպտ. 20ին ար. ԸՆԿ. ԴՐՄԱՏՈՒՆՆԵՐԸ
Բայական հրովարտեալ եւ ուղղակի Օսմ. Կայս Պանքա
կառավարութեան ճակողութեան հետ եւ Բրէտի-Լիոնէ
Տեսուչ Պոլիս Քաբըրնըզոլու խան
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Մ. ԲԷՉԷՃԵԱՆ
Բիւ 45-էւ 45 Բ.

ՖԷՆԻՔՍ ՕԹՐԻԾԻԷՆ

ԿԱՅՄ, ԹԱԴ. ԱՌԱՆՋՆԱԾԵՆՈՐՀԵԱԼ ԱՊԱՀՈՎԱԳԻՐ. ԸՆԿ.

Հրդեհի եւ կեանքի (Ի վիճննա)

ՊԱՏՈՒՄԿԱՆ ԶԱԽԱԳԱՀ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

U. S. DEPARTMENT OF AGRICULTURE

ԼԱ ԷՍԹՐԵՅԵԱ

Ապահովագր. Բնկ. ընդդեմ հրդեհի եւ ծովային արկածներու (Ի ՄԱՏԻՏ)

Ապահովագրութիւնէ կը կատարուին լաւագոյն պայմաններով:

Առյ՛ն ընկերութեանց Դրամատունն է ի Կ. Պոլիս, Քոսթի Լիօնէ
Բնո՛ւ : Եւ յազօր ներկայացուցիչ Թուրքիոյ

Գրասենյակ, Պոլիս, Հանրույժ խան, Թ. 52-53-54-55-56

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Գ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ

ԲԵՐԱՆՈՒՄՈՒԹՅԱՆ ՓՈՂՈՅ ԹԻՒ 200

Կալաթա-Սէրայի Լիսէին ղ³մ

ԳԵ. ԵՇ. ՇԲ. օրերը առաւօտեան կանու.

ԽԱԿՆ ԱՄԻՆՆԵԼ ԻՐԻԿՈՒԱՆ Ժ. 11 1/2

ԲԵ. ԳԵ. Ուր. օրերը 6հն մինչեւ 11½

Ախրակի օրերը ժամադրու քեամբ

ԱՄՐԱՆ ԱՌԹԻԻ

Գնեցէ՛ք Կ. ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ Եւ Յ. ԻՍԱ-
ԳՈՒԼԵԱՆԻ՝ Զինաստանէն, Հնդկաստանէն,
Ճափայէն եւ Սէլլանէն ուղղակի բերել տուած
բարմ, հոսաւեօ եւ առողջարար թէյերէն,
որոնք մարան եղանակին՝ յարմարագոյն ըմ-
պիշին են:

Միշտ ուշադրութիւն մեր
վաճառանիչին :

Կ. Պոլիս, Պահճէ Դափու,
ձէլայ պէյ իւն, Թիւ 10:

Մասնաճիւղեր Թուրքիոյ
գլխաւոր քաղաքներուն մէջ,

նոյնպէս Նգիւյնոս:

ՏՕԳԹ. ԱՆԹՈՆԻԱՏԻՍ

(Dr. Antoniadis)

Մասնագէտ ծածուկ եւ մորթային փստերու

Բերա, Սերգիս փողոց, Թ. 20

(ԱՆՈՒՅԻՆ ԴԵՍԱՅԱՆԱՏԱՆ ԺՈՏ)

Վկայեալ Վիեննայի Համալսարանէն ուր ուսած է տասնըմէկ տարի, միեւնոյն տարին իբր օգնական — Բժիշկ ծառայած ըլլալով Բրոֆ. Նաւմանի, Բարօսիի եւ Տիֆֆէլի բարձր տնի հիւանդութեանց յատուկ քիմիք մէջ:

Մինակ տաճակ հիւանդութիւններէ եւ
ժորթային ախտերէ տառապողները կ'ընդունին
զորս կը բժշկէ նորագոյն եւ կատարելա-
գործեալ մէթոտներու համաձայն: Իր մաս-
նագիտութիւնէն դուրս՝ օրեւէ հիւանդ չըն-
դունիր:

ՏՕԳԹ. ԲՕՐԹՈՒԳԱԼԻՍ

(Dr. Portucalis)

Նախկին ուսուցիչ Կ. Պուտոյ կայո. Բժշկական վարժարանին, անդամ Բարիգի բժշկական համաժողովին, — Մասնագետ արանց եւ կանանց ծննդական գործարաններու հիւանդութեանց : — Պաւոյ վկայագիր ունի Պէրլինի, Լոնտոնի, Բեյթսյի եւ օւրիշ երկիրներու Ակադեմիաներէն : — Հնարիչ բժշկական գործիքներու եւ հեղինակ իր մասնագիտութեան վերաբերեալ գործերու :

Հիւանդ կ'ընդունի՝ Պոլսոյ կողմը, կա-
մաւորջին դէմի առկիւնը, իր դարձանաւան
մէջ, ամէն օր կէսօրէն մինչեւ իրիկուն, իսկ
Բերա, Թաքսիմ, Քրաւնակամ հիւանդանոցին
դէմ, ամէն օր առաւօտէն մինչեւ կէս օր եւ
իրիկուն ժամ 6 էն 9 (Բ. Ե.)

ՄԵԾ ԼԻՔԻՏԱՍԻՈՆ

ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՎԱՃԱՌՍԿԱՆՆԵՐՈՒ

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ ՀԱՇՈՒԵՅՄԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլ 19/6 Երկուշաբթի օրէն սկսած է հաշուեյարդարութիւնը եւ վաճառումն այժմ լուծեալ է ֆիթիմօքուլօ եւ Լինկերութեան բանապարանքներուն: Լինկերութեան վաճառատունը կը գտնուի Սթամպուլ, Սալթան Համամ, Բազմիվան և այլն: Ապրանքներէ մաս մը կը գտնուի նաեւ Փընարգէի փողոցը Դաւանուղ մթերանոցը: Վաճառքներն են մեծ առքեղէն, թուի, բիւլ, բրդեղէն, բամպակեղէն, որք կանխիկ գնում են առգլիական եւ ֆրանսական գործարաններէ՝ արդի գիններուն բարձրացումէն առաջ եւ այնպիսի գիններով, զորս առկաբելի է այսօր ձեռք բերել եւ պիտի ծախուին այժմ հրապարակի վրայ անմրցելի պայմաններով: Հասարակութիւնն եւ վաճառականք կը հրաւիրուին տեսնել այս վաճառքներն եւ օգտուել ներկայ առկանկալ առիթէն:

ՏՕՔԹ. Է. ՉՈՒՔԼՕՍ

Մասնագէտ փորհ հիւանդութեանց (ստամոքսի, աղեաց) ինչպէս նաեւ ափսոսելի տեսք տեսնելու:

Տօքթ. Է. Չաւըս օր 17-ապրիլէ ի վեր ի գործ կը դնէ իր արուեստը, վերջերս այցելած է Եւրօպայի գլխաւոր հիւանդանոցները ուր մօտէն հետեւած է իր մասնագիտութիւնը կազմող հիւանդութեանց դարմանումի նորագոյն մէթոտներուն: Կը դարմանէ թէ՛ չափահասներու եւ թէ՛ տղոց ստամոքսի եւ աղեաց հիւանդութիւնները: Բիւրակաւ տարրալուծում (որակական եւ քանակական) եւ մանրադէտակաւ քննութիւն ստամոքսային հիւթերու: Կը բուժէ երեկոտականութեամբ եւ մասածով: Կը դարմանէ ջերմամիջուկութիւնը իրեն յատուկ դրութեամբ եւ դեղերով: Հիւանդներ կ'ընդունի աւելն օր ժամ 9էն 12 եւ 2էն 5 (Բ. Ե.), իր բնակարանին մէջ՝ Բերա, Տէրվիլ փողոց, Թէփէ—Պալըի պատեղին դէմ: Կիններուն համար սպասման առանձին սրահ: Ստամոքսի եւ աղեաց հիւանդութիւններէ առնապաղ աղքատները կ'ընդունի չորեքշաբթի օրերը ժամ 9էն մինչեւ կէս օր:

Ս.ԴԱՄ ՎԱՐԴԵԱՆ

ՎԱՃԱՌՍՏՈՒՆ

Ամեն տեսակ քօնափիլի ապրանագ

Մեծ—Շուկայ, Բիւրքինեալ քահ կոյ թ. 41—43

Նոյնպէս, արանց եւ կանանց ճաշկաւոր հովանոցներու վաճառատուն, Պօլիս, Սալթան Համամ, Միտիլի Գրամատան դէմ թիւ 58:

Սոյն երկու վաճառատուններուն մէջ գտնուած ապրանքները, թէ՛ թօնափիլի վերաբերեալ եւ թէ՛ արանց ու կանանց յատուկ հովանոցներ, իրենց գեղեցկութեան կը միացնեն տեղւոյնութիւն, եւ դիւրամատ չիլի գիններու առաւելութիւնն ալ կ'ընծայեն հասարակութեան:

Առում վարդեան մեծապէս գահ թողուցած է իր բազմութիւն յաճախորդները: Կ'արժէ որ Շուկայ կ'ընդ աւելն ընտանիք այցելէ առգլ մը այս երկու վաճառատունները՝ եղանակին պէտքերը հազաւ համար:

ԱՐՄԵՆԱԿԻՆՃԷԷԱՆ

ՓԱՍՏԱՐԱՆ

Վկայեալ Բարիզի Իրաւագիտական վարժարանէն: Հաստատուած է Ղալաթիա, Մէհմէտ Ալի փաշա խան, թիւ 35:

Կը ստանձնէ պայտպանութիւնը աւելն տեսակ դատերու օսմանեան եւ օտար աւելն կտրդի դատարաններու առջեւ:

ԶԱՐԵՀ ԳԱՓԱՄԱՋԷԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ—ՍՏԱՄԱՆՈՅԺ

Վ. Կ. Ա. Յ. Ս. Ա.

Իօնի ԱՏԱՄԱՆՈՒԺԱԿԱՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆԷՆ Ե Ի

Պաշտօնի ծննդի ԲՈՅՆԱԿԱՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆԷՆ Կը բուժէ աղաւթի աւելն տեսակ ցաւեր եւ լինաբու հիւանդութիւններ, կատարելագործեալ սիսթէմներով: Հիւանդ կ'ընդունի աւելն օր, Բերա, Մեծ փողոց ԲՐԷՏԻ ԼԻՕՆԷՒ ԴԷՄԱՅԸ ԿԼԱՎԱՆԻ փողոց թիւ 2: Ներքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը մինչեւ ցորեկ աղքատաց ազատ քաշելը ձրի է: